OMLADINA

LIST ZA ZABAVU I POUKU SREDNJEŠKOLSKE MLADEŽI

God. IV. Br. 2.

SADRŽAJ.

ANTUN FABRIO: Uskrsnuće. — IVAN CANKAR: Zaklenjena kamrica. — MIRKO KOROLIJA: Himna ljubama. — ANTON P. ČEHOV: Vanjka. — NIKOLA POLIĆ: Tišina vode. — VUK MILANOVIĆ: Ave Maria. — PAUL I VICTOR MARGUERITTE: Mali kralj. (Nastavak.) — GAVRO PINTOROVIĆ: Konj — plesač. — Dr. MILOVAN GAVAZZI: Iz slavenske pradomovine.

LISTAK: Kako comte Begouen opisuje Fra Grgu Martića. — Versailles, grad i palača.

KRONIKA: Umjetnost. — Kazalište i glazba. — Nauka i tehnika. — Sokolstvo. — Amaterstvo. — Nove knjige.

ZAGONETKE.

„Omladina“ izlazi svakoga mjeseca izuzevši mjesece praznika. — Pretplata je za cijelu godinu **60 K**, a šalje se blagajniku dru. **Ferdi Nikoliću,** Zagreb, Medulićeva ul. 33. — Rukopisi se šalju uredništvu **„Omladine“,** Zagreb Medulićeva ul. 33. — Rukopisi se ne vraćaju.

Pojedini broj stoji **7 K**

Izdaje »Društvo hrvatskih srednjoškolskih profesora« u Zagrebu.

Uredjuju: dr. **Stj. Matičević** i dr. **M. Gavazzi.**

Tisak kr. zemaljske tiskare.

ST. KUGLI

KNJIŽARA HRVATSKOG SVEUČILIŠTA I JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE, ZAGREB. ILICA 30.

PREPORUČAMO U NAŠOJ NAKLADI:

UZORNA DJELA IZ HRVATSKE I SVJETSKE KNJIŽEVNOSTI

Knjiga I. **SMRT SMAIL-AGE ČENGIĆA.** Pjesan **Ivana Mažuranića.** — Uvod i bilješke napisao **dr. David Bogdanović.** — Cijena K 12·—.

Knjiga II. **LUČA MIKROKOZMA.** Spjevao **Petar II. Petrović-Njegoš,** vladika crnogorski. Izdanje priredio **dr. David Bogdanović.** — Cijena K 12·—.

Knjiga III. **Demeter Dimitrija, TEUTA.** Tragedija u 5 čina. — Izdanje priredio **dr. David Bogdanović.** — Cijena K. 14·—.

Knjiga IV. **SRPSKI PRIPOVJEDAČI I.** — **Šćepan Mitrov Ljubiša.** — **Milan D. Milićević.** — **Milorad P. Šapčanin.** — **Pajo Marković-Adamov.** — Priredio **dr. David Bogdanović.** — Cijena K 21·—.

Knjiga V. **SRPSKI PRIPOVJEDAČI II.** — **Milovan Đ. Glišić.** — **Laza K. Lazarević.** — **Janko M. Veselinović.** — Priredio **dr. David Bogdanović.** — Cijena K 16·—.

Dr. David Bogdanović:

PREGLED KNJIŽEVNOSTI HRVATSKE I SRPSKE

Knjiga I.: Hrvatska i srpska tradicionalna književnost. — Stara književnost hrvatska i srpska. — Književnost hrvatska od XV. vijeka do Gaja (1830.). — Književnost srpska od XVIII. vijeka do Vuka St. Karadžića (1814.). — Cijena broširano K 50·—. Lijepo uvezano K 90·—.

Knjiga druga, dio I.: Ilirski pokret. — Vuk St. Karadžić i njegovi suvremenici. — Hrvatska književnost za apsolutizma. — Cijena broširano K 64·—. Lijepo uvezano K 104·—.

Knjiga druga, dio II.: Srpski „romantizam". — Novo ustavno doba u Hrvatskoj. — Srpski „realisti". — Hrvatska književnost poslije Šenoe. — Cijena broširano K 50·—. Lijepo uvezano K 90·—.

Preporučamo za nabavu svim školama, uredima, odvjetničkim pisarnicama, novčanim zavodima, trgovačkim poduzećima i poslovnicama, u našoj nakladi novo izašlu:

ZEMLJOVIDNU KARTU KRALJEVSTVA S H S

od prof. dra. **A. Franović-Gavazzija**

nenapeti primjerak (4 lista) à K 240·—, primjerak obrubljen platnom i polunapet à K 300·—, primjerak sav na platnu napet à K 470·—, primjerak sav na platnu napet sa štapovima, svako izdanje za K 50·— više. — Veličina karte 128|152 cm.

Isto imademo u nakladi sa latinskim i ćirilskim naslovom, te se može dobiti prema želji.

Preporučamo također sve školske knjige kao i pisaći i risaći materijal uz najjeftinije dnevne cijene.

16598

OMLADINA

LIST ZA ZABAVU I POUKU SREDNJEŠKOLSKE MLADEŽI

GOD. IV. | U ZAGREBU DNE 1. STUDENOGA 1920. | BR. 2.

USKRSNUĆE.

ANTUN FABRIO.

Pod olovnim nebom i avetnom tmušom
Zveketahu tužno s patničkih udova,
Onih — što su mrli kroz stoljeća duga,
Verige okova...
I pod bičem Möre
Natapahu grudu svojijeh djedova
Sa suzama gorkim
I krvavim znojem ropskijeh tjelesa,
Robinjica kćeri — patnika sinova...
Sažela je Ona
Srž zemlje i dušu poslušnih robova,
Žrtvovala njih je
Molohu svom groznom,
I stvorila dom je poljanam grobova.

Tinjala osveta na žarištu srca
Potomaka tijeh ratnika — divova;
I žuč kad se razli
S ponosa strta kroz vjekove duge,
— Dignuše se rikom gladnijeh vukova...
...I zgažena Möra u nepovrat nesta.
Zasjaše svijetla nebeskih svodova,
Zapjevaše ptice, procvjetaše polja;
I melem se prosu
Po ranama teškim stoljetnih bolova...

Golgota to bješe
I čemerna muka jadnijeh robova,
A sad sunce granu
Stečene Slobode,
— Uskrsnuće željno triju Sokolova...

ZAKLENJENA KAMRICA.[1]

IVAN CANKAR.

Vsak[2]) človek, tudi[3] najsiromašnejši, ima v hiši[4]) svojega življenja posebno kamrico, za katero[5]) nosi ključ zmerom seboj[6]) in ga ne posodi[7]) nikomur. Gostu odpre[8]) gosposko izbo[9]), prijatelju klet [10]), popotniku[11]) svisli[12]); te kamrice pa še[13]) bratu ne. Tudi sam prestopi njen prag le[14] ob največjih praznikih, ob urah usodnega[15]) spoznanja, najvišjega veselja, najgloblje[16]) žalosti in v predsmrtnem strahu. Vanjo[17]) spravi, kar ima najbolj dragocenega[18]) v hiši, spravi vse, kar je kdaj[19]) od srca ljubil.

Marsikdo[20]) ima sila[21]) prostrano, z vsem posvetnim[22]) bogastvom ozaljšano[23]) domovanje[24]); široke stopnice[25]) so odete [26]) s preprogami [27]), vitki stebri[28]) so od belega mramorja, dvorana se vrsti[29]) za dvorano, bleščé[30]) se v zlatu; in v parku, na vrtu, na stopnicah, v dvoranah in izbah je praznikih[31]) gostov brez števila[32]); vesela in mlada so lica, bistre oči, rosne od sreče, in vsepovsod[33]) je pesem in smeh in ples; ker[34]) danes je žegnanje[35]), jutri[36]) bo svatba, pojutrišnjem god[37]). Ali zadaj[38]), tam čisto zadaj je skrita kamrica, ki nobeden[39]) med vsemi glasnimi gosti ne vé zanjo[40]); tesna je, prazna in gola, ena sama podoba[41]) visi na sivi steni, pred njo gori večna luč. Gospodar odklene[42]) kamrico, stopi vanjo s trudnimi koraki, s povešeno[43]) glavo, tišine, samote in bridkosti[44]) željan. Prikloni se pobožno pred sveto podobo, prilije olja[45]) večni luči; njegov obraz je čisto drug, nego je bil zunaj[46]), ves[47]) miren je, kakor obžarjen od božjega plamena, ki gori globoko[48]) v duše dnu. Ta tesna, gola kamrica je njegov pravi dom, ta podoba na sivi steni je njegovo pravo bogastvo; vse drugo, vse, kar se bučno in pisano[49]) razmahuje tam zunaj, je ničemurnost[50]), je trenutek, ki gre [51]) mimo kakor bežen[52]) veter, brez oblike[53]), brez duše, brez sledu in spomina[54]). Če[55]) bi tega edinega bogastva ne bilo, te kamrice, ki nihče ne vé zanjo[56]), te svete podobe, ki se je bila nekoč prikazala njegovemu življenju, kaker se prikaže zašlemu[57]) popotniku znamenje v samoti, bilo bi mu boljše, da bi se koj napravil[58]) iztesat si posteljo iz sedmih desak: pet podolž[59]), dvoje počez[60]).

Tudi je na svetu takih še več[61]), ki imajo navidez[62]) komaj[63]), kamor bi položili glavo, pa[64]) so

imenitniki[65]) nad vsemi drugimi. Njih zaklenjena kamrica ni več ponižna kamrica, temveč[66]) je gosposko domovanje, vse do vrha natlačeno[67]) z nezaslišanim[68]) bogastvom. Tujec[69]), ki gre mimo, vidi beraško bajto[70]), še ne sluti ne[71]) sijaja, ki se varno[72]) zaklenjen skriva pod slamnato streho in za razpalim zidom. Srečni berač[73]) nosi dan za dnem polno[74]) novih dragocenosti na ogromni kup, in kamrica, ki ni kamrica, se mu širi in dviga[75]) v brezkonačnost. Kamorkoli[76]) pogleda, česarkoli[77]) se dotakne, nebo in zemlja, misel in spomin, človek in duh, mušica, pajek[78]) in žaba, vse mu je vselej[79]) samo suho zlato in je za zmerom[80]) njegova nepreklicna last[81]). Kadar umrje, je zadremal kralj, in veličastvo njegovo se napoti[82]) z velikim spremstvom[83]) in silnimi tovori[84]) po zlatih stopnicah.

Mnogo jih je med nami, da se ne zavedajo[85]) tiste[86]) svoje prave lastnine[87]), ki je zares[88]) in brez pridrška[89]) njihova, samo njihova in nikogar drugega na svetu. Ob težki uri, ko duša klone, tava[90]) slepa, stoji že omahujoča[91]) kraj brezdna, ob tej težki uri se prikaže iz mrakov bela roka, se rahlo[92]) dotakne oči, da izpregledajo[93]) in iz noči se izvije svetlo jutro, in brezdna ni več[94]), in nebo je visoko in na nebu je solnce in pod solncem je ravna bela cesta in ob cesti je prijazen dom. Čigava[95]) je bila blagoslovljena bela roka; odkod? Trenutek je bil, ki se je povrnil[96]); spal je na dnu in se je zbudil ob pravem času; bil je spomin na skromen dogodek[97]), vesel ali žalosten, prijeten ali zoprn[98]), — ker ne[99]) v plamenu, v očeh je luč, — spomin na en sam obraz, na eno besedo, na misel, ki je nekoč pred zdavnozdavnimi[100]) leti hipno[101]) in tiho spreletela dušo, morda celó[102]) spomin na en sam smehljaj[103]), ki je kdovekje in kdovekdaj[104]) blisnil[105]) mimogredé preko neznanega lica. V tem dogodku, na tem obrazu, v tej besedi, misli, v tem smehljaju na tujem[106]) licu se je mahoma[107]) razodelo vse, kar je tostran in onstran[108]) življenja razodetja vredno. Tako je stopil človek slep v zaklenjeno kamrico, ki še sam ni vedel[109]) zanjo; in ko se povrnil iz nje, je videl, je bil očiščen v kopeli[110]) veselega spoznanja, je bil utrjen[111]) v veri vase[112]) in v dobroto svojega bližnjega, je v srcu občutil in v pameti premeril veliki pomen[113]) in silno važnost dneva, ki je senca[114]) večnosti. To je pričal njegov obraz.

V teh zadnjih dneh, ki so tako tesnobni in žalostni, da najglasnejši človek išče, kam bi se zatekel[115]), sem srečal takih osvobojenih[116]) obrazov zmerom več[117]). Ker[118]) vsagdo ima v hiši svojega življenja posebno kamrico, v katero stopi ob urah trpljenja, in iz katere se povrne potolažen[119]), očiščen in utrjen. Zmerom več jih je, ki se vračajo; resen[120]) je smehljaj njih usten[121]), globok zamišljen in trd je pogled njih oči, hoja[122]) njih nog je umerjena in ravna, ker noga vé[123]), odkod in kam.

Vsak človek ima v hiši svojega življenja posebno kamrico... Odpri oči nastežaj[124]), razširi pogled in misel na vse plati[125]), čez[126]) vse goré!...

Vsak narod ima v hiši svojega življenja posebno kamrico, v katero je skrbljivo spravil, kar je bil kdaj pridobil dragocenega, spravil vse, kar je bil kdaj najgloblje doživel, z vsem svojim ubogim telesom, z vso svojo čisto dušo, spravil vse, kar je kdaj trepetaje[127]) v predsmrtni bridkosti čutil in mislil. V to kamrico stopi ob usodni[128]) uri, stopi vanjo, da se povrne očiščen in utrjen, poln vere vase in v dobroto svojega bližnjega, poln zaupanja[129]) v dan in v večnost, poln moči, brez strahu, pripravljen na svatovanje in pripravljen na svojo lastno sedmino[130])...

Kaj in koliko si bil spravil, narod? Kdaj in kakšen se povrneš[131])?

Povej[132])! —

---

[1]) Zaključana komorica — [2]) svaki — [3]) i, također — [4]) domu — [5]) koju — [6]) uvijek sa sobom — [7]) pozajmljuje — [8]) otvori — [9]) sobu, — [10]) klijet, podrum — [11]) putniku — [12]) potkrovlje — [13]) še — ne = niti — [14]) samo — [15]) sudbonosnoga — [16]) najdublje — [17]) u nju — [18]) najdragocjenijega — [19]) ikada — [20]) gdjetko — [21]) veoma — [22]) svjetovnim — [23]) ukrašeno — [24]) prebivalište — [25]) stepenice — [26]) prevučene — [27]) sagovima — [28]) stupovi — [29]) niže — [30]) blistajući se — [31]) svečanosnih — [32]) broja — [33]) posvuda — [34]) jer — [35]) proštenje — [36]) sutra — [37]) prekosutra imendan — [38]) straga — [39]) nijedan — [40]) ne zna za njn — [41]) slika — [42]) otključa — [43]) spuštenom — [44]) čemera, bola — [45]) ulja — [46]) izvana — [47]) sav — [48]) duboko — [49]) šareno — [50]) ništavilo — [51]) ide — [52]) nagao — [53]) oblika — [54]) traga i glasa — [55]) kad — [56]) za koju nitko ne zna — [57]) zalutalom — [58]) odmah latio — [59]) uzduž — [60]) poprijeko — [61]) još više [62]) naoko — [63]) jedva — [64]) pa ipak — [65]) odličnici — [66]) nego — [67]) natrpano — [68]) nečuvenim — [69]) stranac — [70]) prosjačku kolibicu — [71]) še — ne = niti — [72]) sigurno — [73]) prosjak — [74]) puno — [75]) diže — [76]) kamogod — [77]) česagod — [78]) pauk — [79]) uvijek — [80]) zauvijek — [81]) neporecivo vlasništvo — [82]) zaputi — [83]) pratnjom — [84]) tovarima — [85]) nijesu sebi svijesni — [86]) toga — [87]) vlasništva — [88]) uistinu — [89]) ustezanja — [90]) tapka — [91]) već kolebajući se — [92]) lagano — [93]) progledaju — [94]) nema više — [95]) čija — [96]) povratio — [97]) događaj — [98]) odvratan — [99]) jer nije — [100]) davnim — [801]) naglo — [102]) možda pače — [103]) smiješak — [104]) tko zna gdje i tko zna kada — [105]) bljesnuo — [106]) tudjem — [107]) najednom — [108]) s ove i s one strane [109]) za koju sam još nije znao — [110]) kupelji — [111]) ukrijepljen — [112]) u se — [113]) znamenovanje — [114]) sjena — [115]) sklonuo — [116]) oslobodjenih — [117]) sve više — [118]) jer — [119]) smiren — [120]) ozbiljan — [121]) njihovih usana — [122]) hod — [123]) zna — [124]) širom — [125]) strane — [126]) kroz — [127]) drščući — [128]) sudbonosnoj — [129]) pun nade — [130]) vlastitu posvadbicu (mali pir koji slijedi iza glavnoga) — [131]) kada i kakav ćeš se povratiti — [132]) kaži.

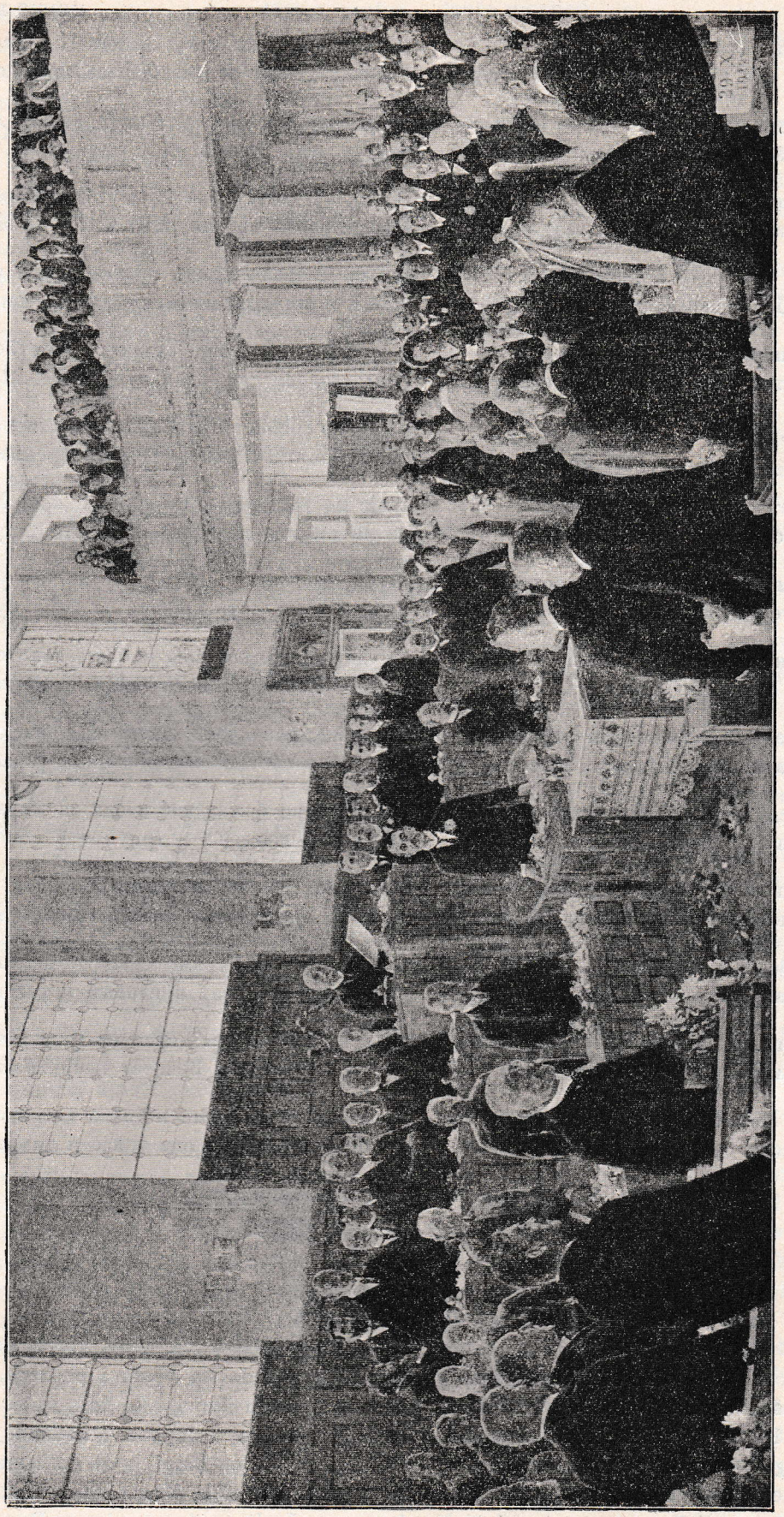

Svečano proglašenje oslobodjenja u historijskoj sjednici hrvatskoga sabora dne 29. X. 1918.

ХИМНА ЉУБАМА.

МИРКО КОРОЛИЈА.

Ви, што у црнини гњечите бурно на груди
руком свој најлепши сан к'о велику ружу што жуди,

мотрећи мрачине грдне раздрте Ко·овске Ноћи,
шапћући топло и жално: „Хоће ли, хоће ли доћи?..

. . . Бурму он злаћану даде, и оде у јесен сиву,
поносно расипљућ' огањ и сличан змајићу живу!“ . .

И ви, што као бледе статуе у ноћној тмини,
надвите саме над собом непомично у тишини,

остављене с језом плача уз пребело раме
слушате под срцем глас живота новог, а саме

сузе вам лицем лију, а душа љуто пишти . . .
докле гаврани врани с незнаних разбојишти

над вама проносе мртве руке и очи јунака,
и ноћ се црна леди с њихова језивог грака!

И ви, што на пустом прагу, чувајућ' сирото слеме,
подницљене ко сфинге загонетне и неме,

чекате, чекате ваздан, док вам у борама скута
нејачад крије главе, од плача загрцнута,

убаве детињске главе, с увојцима што стрепе,
што миришу на мека паперја птичади лепе;

и док коњ крвав пред двор без господара стиже,
њиском жалосним копа, за собом гледа и стриже!

Дигните суморне главе! Слушајте тутњаву моћну
победу наших и славе наше, што налик на ноћну

вијорину с Косова Осве ћеног а јури,
проносећ' собом њисак Маркова Шарца, што жури

новим мегданима, новим славама; проносећ' плиме
поносних снова наших; проносећ' олујне риме

кликњаве Мора, кад Мајци Великој скуте љубљаше;
проносећ' семење тешко будућности големе наше!

Дигните мислена чела; и, као Питије пламном
Господу Песме подане, благословите са мном:

„благословена крв најтоплија наших душа
топлих, што проливена и распрскана пенуша

грдно, од двеју Река до шумних Мора двају!
Благословени врисци, што нам у гр'оцима стају.

И благословена тужна кукњава деце нам босе,
и бол, с ког грдисмо лица и русе мрсисмо косе,

и чемер жалбе наше садање и будуће!
Благословено све, ради сузе једне, но вруће,

једне, но срећне, што Мајка проли не кротећи срце!“..
Благословите, Тужне, тражећи премиле мрце

своје по разбојима, по горама, крај Мора сиња,
уз ритам живога млека, што вам у грудма ромиња!

Љубе, благосиља с вама Љубав, Будућност, Лепота
победе наше, што вриште за нама пуне сопота!

Трудне, благослов ваш је благослов Огња свевласног,
Обнове Вечне, Живота врелог и неугасног.

Сијачице, речи ваше су семење штедро:
за сваком светом стопом вашом узраста једро

класје, пуно божанског плода за жетве нове,
за наша вознесења и триумфе и обнове!

Неимарке, од тешких стихија ваших болова
Храм се сред Косова диже с хиљаду чврстих сводова.

О, Свештенице Храма Славе и Величине
наше, огрните ризу признања и топлине;

знамен вам ударам данас на чела вечан и пламен,
уђите у Храм к'о Вечност неприкосновен и стамен!

Докле песме и ритми моји ко ветрине мамне
залећу се у косе ваше топле и тамне,

и ко са заставом црном вијају с њима и машу,
поздрављајући Вечност и Браћу Бесмртну нашу!

VANJKA.

ANTON P. ČEHOV. Preveo s ruskoga D. V.

Vanjka Žukov, devetogodišnji dječak, što je prije tri mjeseca došao u nauk postolaru Aljahinu, nije noć uoči Božića legao da spava. Dočekao je čas, kad su majstor i njegovi pomoćnici otišli na jutrenju. A tada uzme iz gospodareva ormara staklenčicu s crnilom, držalo sa zardjalim perom i položivši preda se izgnječeni komad papira poče da piše. Prije no će napisati prvo slovo nekoliko se puta strašljivo ogleda na vrata i prozore, pogleda ispod oka na mračnu ikonu, oko koje su se na obje strane pružile police s kalupima i uzdahne nekoliko puta. Papir je ležao na klupi, a on pokleknu ispred klupe.

»Mili djeduško, Konstantine Makariću! — pisao je on. — I pišem ti evo pismo. Pozdravljam vas o Božiću i želim ti svega od Gospoda Boga. Nemam ja ni oca ni majke, jedini si mi ti još ostao«.

Vanjka baci pogled na mračan prozor, po kojem je igrao odraz njegove svijeće, i živo si predoči svog djeda Konstantina Makarića, koji je služio kod gospode Živarevih kao noćni stražar. Malen, mršav, no neobično bodar i živahan staračac od šezdeset i pet godina s vječno nasmijanim licem i supijanim očima. On danju spava u služinskoj kuhinji ili se šali s kuharicama, a noću umotan u širok kožuh hoda oko zgrada i lupa svojim batom. Za njim korača obješene glave stara Kaštanka i psić Vijun, nazvan tako od milošte po svojoj crnoj boji i dugačku tijelu. Taj je Vijun ponizan i umiljat, on jednako milo gleda na domaće kao i na strance, ali povjerenjem se baš ne može podičiti. Pod njegovom se poniznošću i mirnoćom krije sama prevrtljiva zloća. Nitko se od njega ne može bolje za kratko vrijeme da potkrade i ugrize za nogu, da ode u ledenicu, ili da ukrade seljaku kokoš. Nisu ga radi toga samo jednom izjurili. Vješali su ga dva puta, svake ga sedmice izlupali na mrtvo ime, no on se opet oporavio.

Sad zacijelo stoji djed kod vrata, žmiri na jarko crvena okna seoske crkve, premeće se s jedne čizme na drugu i šali se sa služavkom. Bat mu je privezan o pojasu. Trlja ruke, stište ramena od zime, smije se starački i šali se sad sa sobaricom, sad sa kuharicom.

— No, hoćemo li ponjušiti malo duhana? — govori on i podnosi ženama pod nos svoju duhankesu.

Žene njuše i kišu. Djed se sav silno uznese, guši se u veselu smijehu i viče:

— Udri, prisjelo ti!

Duhan daju ponjušiti i psima. Kaštanka kiše, miče gubicom i uvrijedjena odlazi na stranu. Vijun od poniznosti ne će da kiše i samo vrti repom. A vrijeme je prekrasno. Uzduh je tih, jasan i svjež. Noć je tamna, no ipak se vidi cijelo selo, njegovi bijeli krovovi i dim gdje kulja iz dimnjaka. Sve je nebo posuto veselim titravim zvjezdama, a kumovska se slama tako jasno ističe, kao da su je pred praznikom oprali i istrli snijegom — — —

Vanjka uzdahne, umoči pero i nastavi s pisanjem:

»A večeras su me kaznili. Gazda me izvukao za kose na dvorište i ošinuo me kajišem zato, što sam ljuljao njihovo djetešce u kolijevci i onda nenadano zaspao. A u nedjelju mi zapovjedila gospodarica, da očistim malog sledja, pa sam počeo da čistim od repa, a kad tamo ona uzme sledja i njegovom me gubicom počne udarati po licu. Kalfe mi se smiju, šalju me u krčmu po rakiju i zapovijedaju mi, da kradem gospodaru krastavce, a gospodar jedva čeka čas, da me bije. A kakvo je tek jelo! Jutrom mi daju kruha, za ručak kašu, a za večeru opet kruha, a što se tiče čaja ili čorbe, to ti piju sami gospodari. Zapovijedaju mi, da spavam u predsoblju, no kad njihovo dijete plače, ja gotovo ništa ne spavam, već ljuljam kolijevku. Dragi djeduška, učini mi tu božju milost, uzmi me odavle kući na selo, meni nikako nije moguće... Priklanjam se pred tvojim nogama i vječno ću se moliti Bogu, odvedi me odavle, jer ću inače umrijeti...«

Vanjka iskrivi usta, protare svojom ocrnjelom šakom oči i uzdahne.

»Ja ću ti mrviti duhan, — produži on: Bogu ću se moliti i ako što bude, to me bij kao Sidorovu kozu. Ako misliš, da za me nema posla, to ću Hrista radi zamoliti upravnika, da mu cipele čistim ili da mjesto Fedje podjem na pašu. Mili djeduško, meni nema drugog izlaza osim smrti. Htio bih da bježim pješice u selo, ali ja nemam cipela, a bojim se zime. A kad narastem veći, prvo će mi biti, da te hranim i da te nikomu ne dam vrijedjati, a kad umreš, molit ću se za upokoj tvoje duše jednako kao za majčicu Pelagiju«.

»A Moskva je velik grad. Sve su kuće gospodske i konja ima mnogo, ovaca nema a psi nisu zli. Ovdje ne hodaju djeca sa zvijezdom i na kliros nikoga ne puštaju da pjeva. Jednom sam vidio u dućanu na prozoru udice, prodaju se upravo s motkom i za svaku su ribu, jako čvrste, pače ima jedna udica takova, da bi izdržala soma jedan pud teška. I vidjao sam takve dućane, gdje ima svakovrsna oružja na gospodsku, tako da svako mora da stoji sto rubalja... A u mesnicama ima i tetrebova, jarebica, zeceva; gdje ih ubijaju, to pomoćnici ne kazuju.«

»Mili djeduško, kad bude kod gospodara božićno drvce s poslasticama, uzmi mi pozlaćeni orah i spremi ga u zelenu škrinjicu. Zamoli gospodjicu Olgu Ignatijevnu i reci — za Vanjku«.

Vanjka grcajući uzdahne i opet upre pogled u prozor. Sjeti se, da bi zbog bora za gospodu djed uvijek išao u šumu i da bi sa sobom uzeo svog unuka. Veselo je to bilo vrijeme! I djed je čavrljao, i mraz je čavrljao i Vanjka je, gledajući njih, čavrljao. Prije nego što će prepiliti bor, djed bi pripalio lulu, dugo mirisao duhan, smješkao se ozeblom Vanjuški... Mlade jele posute injem stoje nepomične i čekaju, koja će od njih uginuti. Bog bi znao otkuda juri zec kao strijela preko snijega, a djed ne može da ne poviče:

— Drži, drži, drži! Ah, vrtoglavi djavle!

Oborenu jelu odvuče djed u gospodski dom, a tamo počnu da ga kite... Najviše se vrze gospojica Olga Ignatijevna, Vanjkina ljubimica. Kad je još živjela Vanjkina mati Pelagija i služila ondje, Olga je Ignatijevna hranila Vanjku slatkišima i ne imajući drugoga posla naučila ga čitati, pisati, brojiti do sto i još k tomu plesati kadril. Kad je Pelagija umrla, siromaha Vanjku odvedu u služinsku kuhinju, a iz kuhinje u Moskvu postolaru Aljahinu — — —

»Dodji, mili djeduško, — nastavi Vanjka — zaklinjem te Hristom Bogom, uzmi me odavle. Smiluj mi se, nesretnom siromahu, jer me svi mlate i hoće da me pokušaju, zatući, a ovdje je očaj, da se ne može

izreći, neprestano plačem. Oholi me gazda udario kalupom po glavi, tako da sam pao i jedva se osvijestio. Moj je život upropašten, gore mi je nego ikojem psu... Još pozdravljam Aljenu, nakrivljenoga Jegora i kočijaša, no ne daj nikome moje pismo. Ostajem tvoj unuk Ivan Žukov, dodji mili djeduško«.

Vanjka savije ispisano pismo načetvoro, stavi ga u omot, kupljen uveče za jednu kopjejku... Zamislivši se malo on umoči pero i napiše adresu:

Djeduški na selu.

Zatim se počeše, zamisli se i dometne: »Konstantinu Makariću«. Zadovoljan, što ga nisu smetali u pisanju, natuče kapu na glavu i bez kaputa u samoj košulji odbježi na ulicu...

Pomoćnici u mesnicama, koje je uoči toga dana raspitivao, kazali su mu, da se pisma bacaju u poštanske ormariće, a iz njih da se raznose po svoj zemlji na poštanskim trojkama[1]) s pijanim kočijašima i zvonkim praporcima. Vanjka je dobježao do prvoga poštanskog ormarića i turnuo u pukotinu dragocjeno pismo.

Uljuškan slatkim nadama on je za jedan sat čvrsto zaspao... Na sam mu je došla peć. Na peći sjedi djed, objesio bose noge i čita pismo kuharicama — — — — Oko peći hoda Vijun i maše repom — — — — —

[1]) vrsta kola s tropregom.

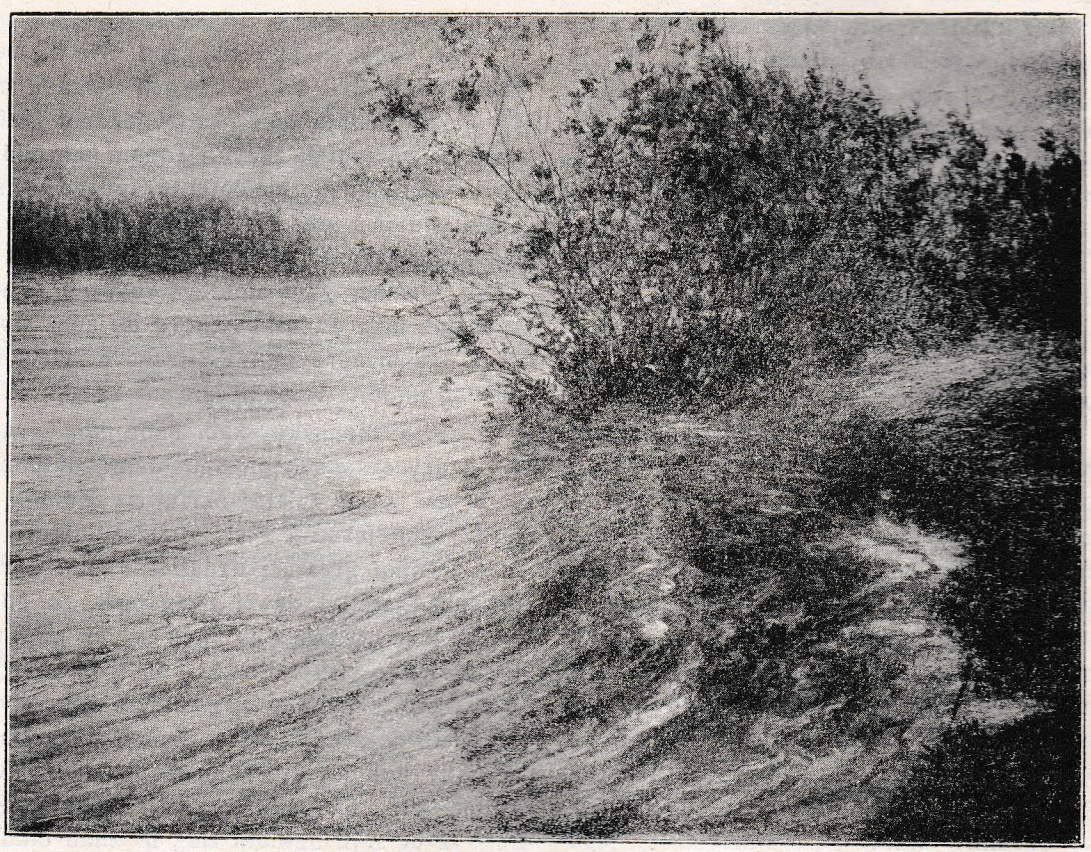

F. Kovačević: U predvečerje.

TIŠINA VODE.

NIKOLA POLIĆ.

Nad smirenim vodama mirisi dišu —
To duše su cvijeća i trava;
I sjene se giblju i sjene se njišu —
Zaćutala večer je plava.

A ukraj vode vrbe u sivoj tišini
Trepere i spuštaju grane,
I gledaju tugu u modroj dubini
I slušaju arije strane.

Baš uto se mjesec nad sumorne gore
Ukazao blijed i u tuzi —
Na smirenim vodama sjene lahore
I gasnu večernji kruzi.

AVE MARIA.

VUK MILANOVIĆ.

Kroz tišinu sutona
Svečano zvone zvona
I pjesmu staru pjevaju,
Tužnu Ave Maria.

O sveta zvona naša,
Krajnosti što spajate
Zvoneći pjesmu utjehe
Drhtavim zvukom nade.

Odozgo vječnost sipaš nam
Na duše naše klonule
Sveta i tiha pjesmo
Zvonova sanenih, blagih,
Bog te šalje ovamo
U puste krajeve naše.

MALI KRALJ.

ROMAN IZ DOBA VELIKE REVOLUCIJE. NAPISALI PAUL I VICTOR MARGUERITTE.

(Nastavak.) S franc. prevodi dr. DRAGO ĆEPULIĆ.

II.

Muke kraljičine. Boli majčine.

Uveče istoga dana, dok je vani padala drobna, ledena kiša, tri su žene uprepaštena pogleda šaputale oko jednoga malog dječjeg kreveta. Ulice su bile crne od tame i jedva osvijetljene rijetkim svjetiljkama, koje su se dimile, i crvenim svijetlima bakalja.

Unatoč boli, koja je promijenila njihove crte i izdubla jame na obrazima, dok su im oči bile crvene i nabrekle od premnogog plača, najmladja je katkada nagnula glavu, tešku šiju i plavu, rudu kosu na naslon divana. Madame Royale[1]) je protiv svoje volje usnula.

Duga je tada šutnja pritisla ovu usku sobu, neku vrstu kaveza s obzidanim pregradama, s krivim krovom od platna, sa skromnim pokućtvom, gdje je sada boravila već od nekoliko mjeseci svoj tamnički život kraljica francuska. Marie je Antoinette zamišljeno promatrala gole zidove i papir nježne boje s velikim plavim i zelenim prugama, gdje se toliko puta zaustavilo njeno neodredjeno sanjarenje. Iznenada dugo zajeca. U ovom stanu od dasaka i platna, pod tmurnim svodom Templea, stanu skalupljenu poput efemernih pozorišnih dekoracija za kakovu žalobnu igru, u toj škatulji, u kojoj je sanjala, molila, plakala, trpjela, ona je sebi znala, dok je još kralj živio i stanovao gore nad njima[2]), stvoriti kakav takav siromašan ali topao život sve sred sličnih dekoracija, sada nažalost zauvijek opustjelih. Sada joj je sve samo bunilo i paralo srce, i njeno se biće gnjušalo i opiralo.

Nadvojvotkinja je austrijska i kraljica francuska Marie Antoinette gledala u duhu palače mladih svojih dana, raskošna boravišta: Saint-Cloud[3]) i Versailles, u kojima je okusila čar i sjaj mladosti, moći, ljubavi, ljepote, ali gdje je osjetila i mrsku neugodu, kad joj je dojadilo biti kraljicom.[4]) Pred njom je u pameti iskrsnuo Trianon i njegovo malo jezero i tratina. Zaselak[5]) i njegove kućice, raspršene pod svježom sjenom, što se činjahu kao igračke, mljekara,[6]) gdje se tuklo vrhnje u posudama od Sevresa, toranj Marlboroughov, odakle se vidjelo, kako na vodi pozlaćenoj večernjim suncem kliže poput labuda bijela barka.

Jedina i posljednja palača njihova bila je sada ova užasna kula. Sve su tri žene osjećale, kako ona strašno i muklo tišti njihovu mračnu sudbinu, njihovo umorno biće i kako ga gnječi. Sve su uprepaštene dozivale sebi u pamet strašne dane počevši od 10. augusta.[7]) Tilerije biše krvlju na juriš zauzete. Zatim dodje kalvarija one večeri i noći, koje kraljevstvo propade. Boravak u Zakonodavnoj skupštini. Na to budu opet premješteni u Temple. Tamo su boravili u maloj kuli, i taj je boravak bio isprva obiteljski i stoga podnosljiv. No tada dodje rastanak od kralja, i započe dvostruki, ogradjeni, razdijeljeni život. Smjestiše ih u dva različna sprata u velikoj kuli. Napokon — napokon dodjoše grozni dani kraljeve parnice. Jučer se uveče rastadoše, a sada... Pri tragičnoj viziji kraljeva tijela bez glave, pri takvoj viziji uzvišenoga mrtvaca kraljica nemoćno zajeca. Zatim se digne i ispravi. Bila je dostojanstvena u očaju i boli. Primakne se k malome krevetu.

Sestra se kraljeva Madame Elisabeth nagnula baš nad krevet, u kom je nejednakim dahom disalo kraljevsko dijete. Dijete je u groznici bilo nemirno, ali su nježne crte lica bile tek časovitim grčenjem promijenjene. Boja lica bila mu je ružičasta, kosa kovrčasta i zlatno pepeljasta, raskostrušena. Počivao je na niskom jastuku. Katkada je mrmljao nejasne riječi i pri tom bacao pokrivalo rukama toplim od

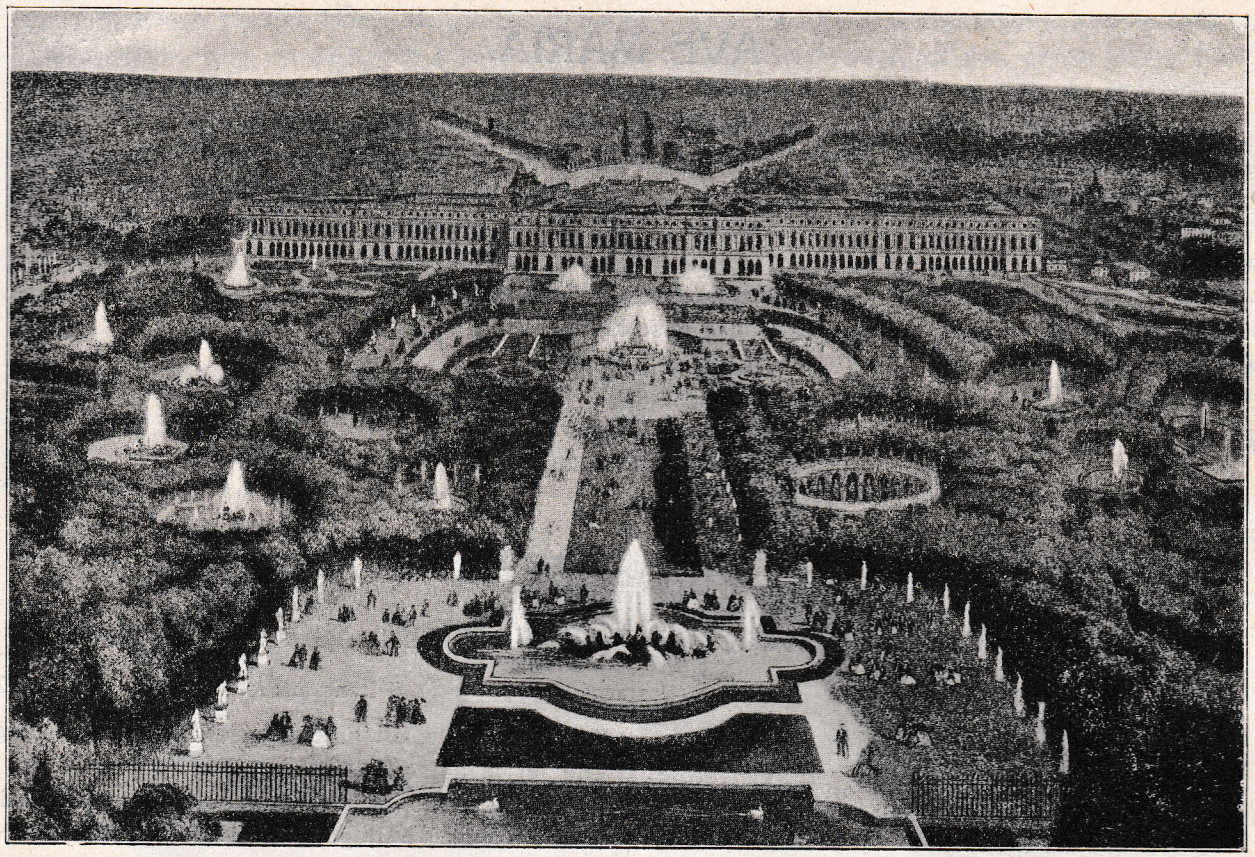

Versailles (prema jednoj minijaturi).

groznice. Ali je uza sve to ta dražesna glava i to malo tijelo odavalo toliko miline, zdravlja, života, da su obadvije žene, mati i tetka, kraljica i princesa, dobacivale jedna drugoj pogled pun utjehe i nade, pošto su dugo motrile dijete lakomim pogledima. Ono, ono će živjeti! Ono! ono će biti njihova odmazda — njihova osveta. I nisu samo srca dviju žena bila uprta na one male ruke i na one zatvorene oči; sva Francuska ga je dozivala, sve plemstvo ga je dozivalo: a zavjet plemstva držale su one zavjetom naroda.

Marie se Antoinette sagne naglo i strastveno. Njene goruće usne dirnuše malo bijelo čelo nosioca tolikih prezrenih prava i tolikih nada... Dauphina! Kralja!

Kraljica zatim promotri obzirno, da li je kćerka može čuti. Ali ne, ne može, jer ona takodjer spava nagnuvši glavu na divan. Kraljica uzme za ruku Madame Elisabeth i privuče je do peći, gdje su bila dva naslonjača.

— Draga sestro, reče tiho, što će danas naveče kazati u Koblenzu?[8]) Jesu li napokon zadovoljni? Što će napokon misliti Monsieur[9]) u svom gradu Hamm?

Madame Elisabeth poniknu glavom. Kad bi bila i htjela da brani svoju braću, ona ih ne bi bila mogla obraniti. Jer ona je znala odviše dobro, koliko su potajne intrige i očite spletke comtea de Provence[10]) pridonijele pospješenju sve njihove nesreće. Monsieur je naime radio jednakom snagom javno i potajno. Ona se sjetila njegove grube i podmukle ambicije, koja je išla otpočetka zatim, da se posadi na mjesto starijeg brata. I nije se on u tom žacao ni kleveta, koje su blatile kraljicu i njene sinove, ni spletaka ni denuncijacija, koje su ugrožavale kralja: svjedok je tome Favras[11]) i put u Varennes![12]) Nije on uzmicao ni pred otvorenom borbom i javnim pogrdama, samo da posve kompromitira svoga brata i svoga gospodara, koga je on iz poruge zvao »siromahom čovjekom, bolvanom, svecem«. Madame Elisabeth se sjeti krika kraljičina, kad je saznala za posljednje uvrede emigranata i Monsieura: »Oni će nas ubiti, zadavit će nas!... Kaine, Kaine, ti nas izručuješ i usmrćuješ!« I Elisabeta, ta blaga duša i sama pobožnost i nježnost ne poznavajući mržnje okrenu se uzdahnuvši samo:

— Jao!

— On je kadar sve počiniti, promrmlja kraljica.

Njene su oči išle nemirno sa postelje s remenjem, odakle se dizao potlačeni dah malog kralja, do divana, na kom je skršena drijemala Madame Royale. Kakvu je opet urotu kovao Monsieur tamo nakraj Vestfalije, gdje je živio povučeno kao kakav zlotvorni pauk?

Dvije ure zazvoniše na uri, što je stajala na peći. Marie je Antoinette promatrala bolno, kako se kazalo kretalo, kretalo bez prekida na ploči, na kojoj su brojkama označene ure udesa, kretalo se zato, da

bude još više suza i još više tuge. Na mramornom se podnožju ure dizala pozlaćena Fortuna,[13]) sva blistava, poduprta o svoje kolo. Kraljica joj dobaci dug gorak pogled. Kako se to kolo sreće okrenulo!... A zašto? Kako?...

Dauphin se medjutim u postelji okrenuo i bolno uzdahnuo, što smjesta ponovno svrati pažnju dviju žena na nj. Ništa nije, ništa... Samo jedan gadan san. Kraljica će tada glasno:

— Sad mu je osam godina. Baš je u toj dobi umr'o njegov brat u Meudonu... Sretni oni članovi naše kuće, koji su prvi umrli! Jer oni nisu vidjeli propasti naše obitelji!...

Neka brutalna ruka zakuca na vratima. Bila je to Tisonka, kraljičina paziteljica. Ona je spavala u susjednoj sobi i začula kraljičin glas, te se mrmljajući stala sada propitkivati za razlog tom noćnom razgovoru. Vrata se otvoriše, koraci zazvučaše, Tison je probudio gradske stražare, koji su bili u službi, i došao je da vrši svoj grubi zanat.

Tada se kroz odškrnuta vrata začu jedan glas pun molbe. Madame Elisabeth molila je blago:

— Za Boga, pustite nas, da plačemo s mirom! Jednostavna ova bol morala je razoružati Tisona, ženu mu i straže. I oni se povukoše uz ujedljive primjedbe. Oba pazitelja podjoše u svoju sobu. Muklom bukom zatvore se željezna vrata tamnog predsoblja, a za njima debela hrastova vrata s masivnim kračunima. Šum je koraka garde nestajao u uskom zavojitom stubištu. Garda je silazila prigušeno bučeći.

III.

Zatvor u kuli Templea, posljednjoj palači Monarhije.

Visokim i tmurnim zatvorom kraljevske boli obladala je sada posve ledena tišina noći. Sve različne zgrade Templea i ograda već usnuše. Već i sva četvrt usnu. Svijetla su pogašena. Velika je kula bila sada samo mračna masa, sviječnjak sjene.

Da shvatimo ono, što će se zbivati u Templeu, treba da se upoznamo s topografijom (smještajem) toga tragičnog mjesta. Ne ćemo time doduše moći potpuno osvjetliti njegov misterij,[14]) jer se u nj još uvijek prodrijeti ne da. Tu i tamo tračak svijetla.

Kad je Konvent[15]) dekretom odredio, da Temple bude tamnicom kraljevske obitelji, bio je Temple golem ogradjen prostor na kraju Pariza sastojeći se od ulica i kuća, trag negdašnje naseobine vitezova templara. U sredini se dizala visoka i snažna kvadratna kula s četiri postrane male kule. Na sjevernoj strani je bila uz nju jaka zgrada malena obujma, koja je isto tako imala dvije male kule, mnogo niže. Obje su ove zgrade zajedno bile jedna do druge, ali bez ikakove veze za medjusobni nutarnji saobraćaj i sačinjavale su veliku i malu kulu.

U jednom kutu ograde Templea, a u svezi s kulom spomoću vrtova stajao je dvor, nazvan Palačom velikog Priora,[16]) zgrada dosta neplemićkog izgleda. Dvorište ju je dijelilo od ulice Temple. Bila je okružena brojnim gradnjama: stražarnicom za veliku stražu Templea, koja se sastojala do tada od 287 ljudi; nekadašnjim konjskim stajama s velikim vratima izmedju palače i kule; negdašnjim kuhinjama, koje su sada služile podvorbi kraljevskog stola i stola komisara; negdašnjim stanom vratara a sadašnjim stanom upravitelja; pače i jednom krčmom, koju je vodio stari vratar grofa d'Artoisa, zvanom krčma père Léfèbvrea. Sve zajedno neobične zgrade, u kojima je stanovao mali svijet činovnički, služinski, domaći.

Da se što bolje odijeli Kula, sagradio je gradjanin Palloy na brzu ruku posebni ogradni zid, koji je u obliku ukočena i gola kvadrata zatvarao mršavi vrt

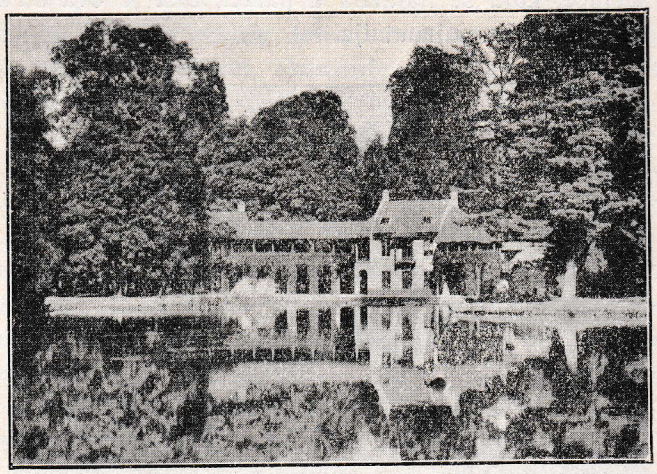

Dvorac kraljice Marije Antoinette u romantičnom dijelu Versaillesa.

zasadjen pravilnim redovima drveća. Sa strane palače bila su samo dvoja vrata u sredini i nijedan drugi prilaz više. Jedna su bila velika, kuda mogu kola, a druga niska i uska, oboja zatvorena ključevima vratarâ, koji su imali svoje vratarske ćelije jednu do druge. Jedna je bila iznutra, druga izvana.

Kad su se prošla ta vrata, pružale su se obje kule, spojene a ipak odijeljene, tmurno kao neka jednolična masa, visoka sto i pedeset stopa, usred kvadrata lišća i zidina.

Samo je mala kula bila isprva pokućtvom snabdjevena, i tu su u početku zatvorili utamničene. Veliku je kulu trebalo istom urediti. Mala je kula imala četiri sprata. U prizemlju je bilo stubište od 4 stepenice, ćelija vratareva, arkiv, kuhinja i knjižnica. U drugom je spratu bio stan kraljice i njene djece. U trećem je stanovao kralj. Ali mala je kula služila samo kao privremena tamnica. Čim je u oktobru bila spremljena velika kula, utamničeni budu onamo smješteni.

Onamo se moglo ući — zanimljiva sitnica — samo kroz niska vrata lijeve male postrane kule, gdje je bilo zavojito stubište, koje je posluživalo četiri

sprata, gdje je bilo sedam malih niskih vrata. Prizemlje je ostalo, kako je i bilo, veličanstveno i golo: na sva četiri zida bile su naslonjene postelje sa zavinutim stupovljem, svuda po jedan. Široka ta dvorana, zvana vijećnicom, bila je rezervirana za gradske činovnike, i tu su zajedno živjeli, vijećali, jeli, spavali komisari, koji nisu tada upravo vršili službu pred vratima kralja i kraljice. Četvorica su od njih spavali noću u predsobljima kralja i kraljice. Od tri ostale postrane kule služila je jedna kao ormar, druga kao drvarnica, treća kao zahod.

Prvome spratu, koji je ostao posve netaknut, lice je bilo isto. Samo su namjesto postelja sa stupovima bile tu postelje od dasaka sa strunjačama. Okolo središnjeg su se stupa podizale piramide od pušaka. Ovaj je sprat služio kao stražarnica. Iza one stražarnice, koja se nalazila u palači, bila je ova stražarnica ovdje najznatnija.

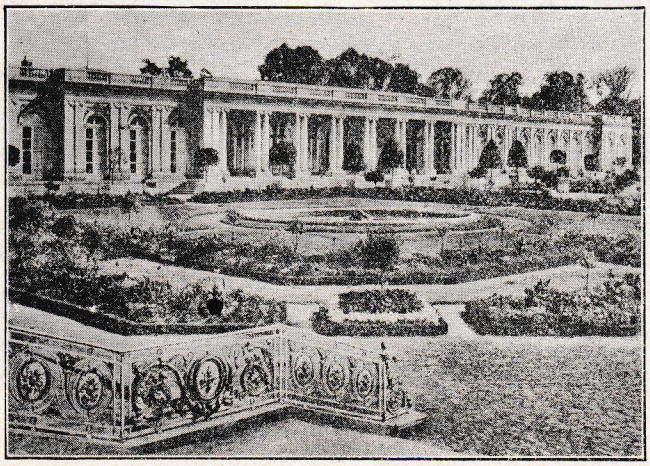

Veliki Trianon.

Drugi i treći sprat bili su udešeni za kraljevsku obitelj i u tu je svrhu naglo pozvan veći broj ličilaca i tapetara. U svakom su spratu bile četiri sobe, privremeni kavezi, sačinjeni od dasaka i platna pod teškim svodom. U drugom spratu, u kraljevu spratu, bilo je najprije predsoblje tapetovano papirom islikanim u obliku klesana kamena. Tu je bio pribit oglas s velikim slovima, obrubljen trobojnicom. Oglas je sadržavao očitovanje Prava Čovjekovih i Gradjaninovih.[17]) Iz predsoblja su vodila troja vrata. Jedna u blagovaonicu sa staklenim vratima. U maloj je prislonjenoj kuli bila uz nju drvarnica. Druga su vrata vodila u sobu vjernog sluge Luja XVI., Clérya. Treća u sobu Luja XVI., gdje je nekoliko sedmica pokraj svog oca spavao mali Dauphin, koga su poslije opet ovamo premjestili. Ali tada je Dauphin bio samac i tu je mučio dugu i sramotnu muku. Čista sobica, tapetovana žutim papirom s bijelim cvijećem, bila je gotovo otmjena sa svojom komodom od mahagonija, pisaćim stolom od ružična drva, posteljom sa stupovljem, naslonjačima prekrivenim zelenim damastom. U susjednoj je maloj kuli bila bogomolja. U drugoj maloj kuli, kuda je vodio uski hodnik iza sobe Cléryove, bio je zahod.

Napokon u četvrtom spratu, koji nije bio niti dirnut, svedeni se prostor širom širio napola prazan. Samo je u jednoj postranoj ladji ležalo nagomilano porazbacano pokućtvo i hrpa porazbacanih dasaka.

Izmedju zupčastog kruništa kule i krova nalazila se galerija, koja je služila katkada za šetnju. Medjuprostori zupčastog kruništa bijahu ispunjeni daskama, kao što su uostalom i prozori, nad kojima bijahu veliki zaslonci od svijetla, duž cijele kule bili zabiti drvenim kapcima, koji nisu propuštali vodu.

Tako se Temple odijeljen od života i svijeta pružao u vis tajanstveno za ove kišne noći. Oni, koji su bili na straži, smrzavali su se pod skrštenim kabanicama i katkada se uz kletvu protegli i zijevnuli. A one žene gore u kuli tvrdoglavo su uzdisale i tmurno sanjarile. Bile su to dvije nepresušne boli. Ništa drugo nije odavalo znaka života u ovim zidinama, gdje je netom izdahnula[18]) i na novo se rodila[19]) Monarhija, u isti čas tako blizu i u isti čas tako daleko od naroda.

IV.

Vuk je zatrt, ali vučić nije.

Ure prolažahu. I dodje blijeda zora. Iznenada zazvoni zvonce, koje je vodilo u daleku ćeliju vratara Palače, Darquea, u dvorani prizemlja, u kojoj su hrkali komisari. To je zvonce najavljivalo prema dogovoru posjete, koji su dolazili sa strane ulice Temple. Već prema tome, da li je zvonilo 2, 3 ili 4 puta, znalo se, kakova je narav poruke i važnost posjetioca. Neprestana zvonjava označivala je dolazak višeg poglavara. I eto baš sada zvonce je zvonilo hitno i snažno, tako te se četiri gradska činovnika u tren digoše. Oči su im bile nabrekle, jezik se lijepio: jer smrt tiranina trebalo je »pokvasiti«. Sada su stali kleti onoga, koji ih je bio došao smetati. Do bijesa svi, što nose službenu vrpcu![20])

Doskora se pojaviše dvije ličnosti, okružene desetoricom ljudi iz središnje stražarnice. Oni se zaustaviše jedan čas na pragu i okružiše istražujućim pogledom golemu dvoranu:

— Pozdrav i bratstvo! reče mladji, čovjek od neko trideset i pet godina, lica, u kojem se vidjela muka. Za njim je išao s nekim poštivanjem drugi posjetilac. Bio je stasom viši, lijepa i blaga lica, obučen s više pomnje. On se nakloni vrlo ugladjeno.

Kad ih ugledaše, komisari pohite, jer prepoznaše u jednom od njih pod mirnim likom Héberta, zamjenika odvjetnika Općine[21]) strašnog père Duchesnea[22]), a u drugom njegova glavara, državnog odvjetnika Chaumettea. Oko došljaka nastade šutnja

strahopočitanja, jer oni su bili gospodari Templea i Pariza.

— Što je novo, gradjanine?[23]) upita Chaumette. Najstariji od komisara izvijesti o dogadjajima od jučer. Cléry je dao očitovanje o posljednoj baštini Luja XVI., koja se nalazila gore u sobi Capetovoj[24]) pod pečatom. Marie Antoinette je upravila jednu molbu. I otvori protokol i stane listati. Otvori ga na strani, koja je imala datum dana.

— Evo!

Chaumette pročita hladno:

»Marie Antoinette moli za sebe kompletnu crninu; za svoju obitelj moli posve jednostavnu«.

Hébert se isceri:

— Dakle je njenu obitelj manje jada stiglo!

— Ajde, uzmi ključ, gradjanine!

— Što želite da vidite? upita komisar tim riječima interpeliran. Glas mu je drhtao i malo je bio mukao, jer osjećao se netko republikancem čvrstim koliko mu drago, pitam, da li je itko ikada bez prijekora u očima ovakih čistih od najčišćih?

— Sve, odgovori strogo Chaumette.

Chaumette i Hébert se popeše živo stubama. Slijedili ih komisar ključar, glavni podadjutant i narodna garda. Mala se tamnička vrata zatvore jedna za drugima. U drugom se spratu zaustaviše. Državni odvjetnik Općine i njegov zamjenik udjoše u kraljeve odaje. Cléry, koji je već bio odjeven, hitro im podje ususret. Chaumette načini inventar stvari pokojnikovih pregledavši sve brzo. Dotle je Hébert razbijao pečate i vagao u ruci nehajno siromašnu baštinu monarha, nedavno najbogatijega na svijetu.

Bio je tu ponajprije jedan zlatan prsten, koji se otvarao, i na kome je bio urezan natpis: M. A. A. A.[25]) 19 Aprilis 1770. Na dan, koji je bio urezan, vjerila se Marie Antoinette, nadvojvotkinja austrijska i Louis Auguste, Dauphin francuski. Bio je tu i jedan zlatni privjesak: dva isprepletena L, glava Dauphinova pokrita kacigom, francuski ljiljan[26]). Zatim još mala vrećica od papira, u kojoj su se nalazila četiri svilena paketa: »Vlasi moje žene, moje sestre, moje djece«, pisalo je tu.

Cléry nije odvraćao oka s kretnja Héberta i Chaumettea. Posve rumeno lice odražavalo je nemir, što ga je uzalud htio da sakrije. Kad je vidio, da se istraživanje ograničilo samo na ovo, i kad su se oba inkvizitora spremala da sidju bacivši još jednom pogled naokolo sobe, Cléry je protiv volje veselo pogledao prema nekim uglovima zida sa strane male pripadne kule. Kad su Hébert i Chaumette stigli u predsoblje, on uzdahnu, premda ih je uvijek slijedio. Uzdah je bio tako dubok, te se činilo, kao da je s njegovih grudi pao iznenada smrtni teret.

Državni odvjetnik i njegov zamjenik stigli su već u gornji sprat. Cléry udje s njima pomiješavši se medju narodnu gardu. Bili su u predsoblju kraljičinu. Hébert i Chaumette su pregovarali s Tisonom, dok je Tisonka pripravljala kraljicu. Kraljica je jedina već bila ustala, dok su princese i Dauphin još spavali. Svečana izgleda u bijelom svom noćnom odijelu kraljica se nije usprotivila ni riječju ni kretnjom. Samo kad je Tisonka dala znak, ona hitro pojuri uzglavlju postelje svog sina i kad su Hébert i Chaumette ušli sa šeširom na glavi, ona ih odmjeri od glave do pete. Ostala je pri tom nepomična i nije rekla ni riječi: premda je bila srednjeg stasa, njezina se pojava u taj čas činila velikom.

Rubac je na njenoj poludugoj suknji činio jednostavne nabore kao na kakvom kipu divljeg Očaja. Dugi pramenovi sivo plave kose provirivali su pod ženskom kapom. Pod oholim čelom obrve se ocrtavale lukovima, iz kojih je govorila zapovijed. Vjedje su bile crvene, oči nabrekle, ali smioni, stakleno-plavi pogled smjerao je ravno. Surov nos, uštinute usne, koje su jednako visjele dolje, sve je odavalo hrabrost u tom licu tvrdom, okamenjenom. Nevolja je te žene učinila kraljicu Veličanstvom.

Bezbrižnih obaju kraljevskih ubojica nije se doimao dodir s tom dirljivom boli, s tom živom njihovom savjesti. Oni su mislili na dobro sviju, na dobro ljudstva, što ga njihovo vlastito dobro utjelovljuje. Oni su vršili pravdu, oni su bili pravda. Od njih je izlazila po njihovu mnijenju pravedna sadašnjost, bolja budućnost. I pred posteljom, u kojoj je nevino spavalo dijete — kralj, oni su mislili na to, da je vuk zatrt, ali vučić, taj još živi! Još im je preostalo posla.

I odvrativši materin pogled mržnje pogledom izazova i prezira oni izidjoše. Ničim ne prekinuše strašnu šutnju. U buci odlaska Cléry se tada došulja do kraljičine sobe. Marie Antoinette zatvori sad vrata, a on hitro šapne:

— Ništa nisu vidjeli, ništa nisu našli. Papiri su sakriveni u skrovištu sigurni.

Kraljica mu se zahvali spustivši vjedje. Bogu hvala, još ima dobrih srdaca! Sve i u te demokracije... Tako su se Toulan i Lepitre, revni sluge kraljevstva, skrivali pod odjećom gradskih činovnika... Druga se soba isprazni, šum biva dalji. I dok na pragu prizemlja Chaumette dobacuje komisarima, koji su se naklonili: »Stražite dobro!«, a Hébert ga prati taruci si ruke — dotle se u kraljičinim odajama opet radja mrski život, ulazi tmurno svijetlo. Sada su ustale već i druge dvije princese, a Dauphin se budi. To je dijete samo dirnula sjena bijede, a žive njegove boje tijela još nijesu ugasle sred zatvora niti se grudi suzile. Ali to dijete, što ga blage ruke ženske češljaju i oblače, to dijete je danas sanjarsko, kao da ga još progone prikaze grozničave noći...

Obučeno je u prosto sukno, a ipak je na njemu toliko otmjenosti i dražesti, s čega su ga do nedavna svi Parižani tako voljeli, kad je došlo da se igra u svojem malom vrtu u Tilerijama; bilo je obučeno kao narodna garda. Ali teška prerana ozbiljnost izdubla je svijetle njegove oči, koje okružuje sedefasta mo-

drica. Orlovska krivulja nosa, nešto jača donja usna rasne su crte, kojima podaju poseban izgled dva zuba, što se pružaju naprijed. Lice je u cijelosti umno i živo, tijelo okretno: sve nekako divno mlado i prerano staro, kontrast, koji dira i opčarava.

Toaleta se sva obavila u tišini, bez ikakvih pitanja. Pošto je bila počešljala zlatne kovrčice dječje, poljubi kraljica sina u čelo i reče:

— Milo dijete, valja misliti na dragoga Boga!

A Dauphin će nato iza promišljanja:

— Majko, ja sam mislio mnogo na dragoga Boga; ali kadgod zazovem dragoga Boga, javlja se uvijek otac!

Tada Madame Royale, koja je bila blizu, poljubi brata. Budući da je Tisonka rinula vrata pred stražom, koja je donijela jutarnji obrok, kraljica i Madame Elisabeth ne rekoše ništa. Ali čim je posudje i pribor bio na stolu, a provalnika iz sobe nestalo, čim su stolci bili namješteni i sve bilo spremno da sjedne, kraljica zaustavi sina, koji je pošao da uzme svoju običnu stoličicu, i pokaže mu najviše mjesto rekavši:

— Charles, ovo Vam mjesto odsada pripada!

Ona upravi pri tom žarki pogled ljubavi prema ovom krtom biću. Pozdravljajući u njem baštinika, nasljednika tolikih vladara, koji su svoje ime učinili slavnim a Francusku velikom, ona je poljubivši čelo ovog djeteta poljubila čovjeka, po kome će se sve nanovo roditi; u njemu je vidjela mistični novi život sjutrašnjeg dana, život ispočetka. Okrenuvši se zatim k Madame Elisabeth reče:

— Draga sestro, dvorite Kralja!

(Nastavit će se.)

---

[1]) Mme Royale, kći Luja XVI.

[2]) Kralja su u Templeu rastavili od porodice i on je stanovao u spratu nad njima.

[3]) U okolici Pariza. Dvorac bi spaljen od Nijemaca 1871. Sada krasan park.

[4]) Marie Antoinette je bila kći Franje I. austrijskog i Marije Terezije. Postala je doskora nepopularnom. Svoju je sudbinu podnosila dostojanstveno.

[5]) Hameau.

[6]) Laiterie.

[7]) 10. kolovoza zauze pariška rulja Tuileries, na što kralj pobjegne s porodicom u dvoranu Zakonodavne skupštine, koja na to obustavi kraljevsku vlast, a Konvent je doskora ukine.

[8]) U Koblenzu je bilo sijelo dijela emigranata.

[9]) Monsieur je titul, kojim se od XVII. stoljeća naziva stariji brat kralja. Tu je to kasniji kralj Luj XVIII., koji je vladao iza Restauracije Burbonaca u Francuskoj. Monsieur je sada vodio jedan dio emigranata.

[10]) t. j. Monsieura.

[11]) Thomas marquis de Favras, agent Monsieurov, koji je radi toga bio odsudjen na smrt.

[12]) Tu (u Varennesu) uhvaćen je Luj XVI. (22. juna 1791.), kad je htio da prebjegne u tudjinu ne osjećajući se lično siguran u Parizu.

[13]) U starih Rimljana božica Sreće (Udesa).

[14]) Luj XVII. je drugi sin Luja XVI. i Marije Antoinette, rodjen u Versaillesu g. 1785. Zatvoren u Templeu, iza smaknuća svog oca bude on proklamiran kraljem od nekih emigranata. Kaže se, da je Luj XVII. umr'o u Templeu 8. lipnja 1795. g. Drugi pisci tvrde, da je uspjelo pristašama da ga spase, i da se na njegovo mjesto u Templeu u tu svrhu podmetnulo neko drugo dijete. Za Restauracije kraljevstva u Francuskoj (1815. god. iza pada Napoleonova) i poslije javljali su se individui, koji su kao n. pr. najpoznatiji od njih Naundorf, tvrdili, da su oni Luj XVII. Iza Restauracije je više od 40 ljudi to tvrdilo. 1909. god. pisalo se o nekom Augustu Jeanu, princu de Bourbon, koji bi kao kralj uzeo ime Jean III. de Bourbon, i koji je tvrdio, da mu je onaj Naundorf t. j. Luj XVII., djed.

[15]) Konvent je (od 21. rujna 1792.—26. listopada 1795.) odsudio poslije kralja na smrt.

[16]) Prior = glavar samostana.

[17]) Ustavotvorna je skupština (Assemblée Constituante) utvrdila prava, koja po prirodi pripadaju svakome čovjeku i slobodnom gradjaninu. (Proclamation des Droits de l'Homme et du Citoyen).

[18]) s Lujom XVI.

[19]) s Lujom XVII.

[20]) kao znak, da su u službi.

[21]) Commune de Paris je revolucionarna vlast (od 10. augusta 1792.—9. thermidora), koja je potpomagala terorizam.

[22]) Le père Duchesne je bio bjesomučni revolucionarni list redigiran od Héberta. Taj list ima dio zasluga u crvenim strahotama krvave Strahovlade (Terreur).

[23]) Republičani su se titulirali medju se riječju »gradjanin«.

[24]) Kapetovići (Capets) su treći francuski kraljevski rod iza Merovejića i Karlovića. Počinje sa Huguesom Capetom (987.) i ide sve do Louis Philippea (1848.) Rod Kapetovića dijeli se u više linija. Louis XVI. bio je Burbonac. Prvi Capétien Bourbon bio je Henrik IV. Kad je nesrećni Luj XVI. morao pred revolucionarni sud, gdje je Konvent bio i sudac i tužitelj, oficijelno mu je ime Louis Capet.

[25]) t. j. Marie Antoinette, Archiduchesse d'Autriche (Marija Antoinettea, nadvojvotkinja austrijska).

[26]) Ljiljan (lys), znak francuske monarhije.

KONJ — PLESAČ.

PO Dru. W. HAMPSONU i Dru. C. SCHAEFFERU PRIREDIO GAVRO PINTOROVIĆ.

Naše je tijelo u mnogočemu gradjeno onako, kao tijelo mnogih drugih životinja. To je uzrok, da slične dijelove životinjskoga tijela zovemo istim imenom kao i dijelove svojega tijela. Ali u gdjekojem dogadjaju nije naše opažanje u skladu s činjenicama.

Tako se na primjer onaj dio tijela, koji kod konja, goveda, ovaca i drugih životinja zovemo koljenom, nipošto ne podudara s našim koljenom. Ako ogledamo kostur čovječji i konjski, lako ćemo se o tom uvjeriti (Slika 1.).

Najprije ćemo promatrati nogu čovječju i stražnju nogu konjsku. Pri tom ćemo se poslužiti prvom i

posljednjom od pet shematskih skica naše slike 2., pa će nas pogled na sliku 1. poučiti, što su zapravo rečeni dijelovi (t. .j koljena) u konja.

Najgornji dio naše noge zove se bedra, a kost, koja se u njoj nalazi, bedrena kost (slika 2 BD); bedrena se kost u zglobu B sastavlja s kosturom trupa. Taj je zglob u konja označen slovom A, a bedrena je kost AC. Zglob u koljenu nalazi se na čovječjem kosturu kod D, na konjskom kod C. U konja je i mnogih drugih životinja bedrena kost AC prema duljini noge dosta kratka, a osim toga gotovo horizontalno smještena, pa se zglob C, ako je životinja i malo ugojena, jedva i razbira. U mršava kljuseta taj se zglob vidi, ali tko nije upućen, ne će znati, kako da ga nazove. Nema sumnje, da će ga zamijeniti sa zglobom kod A, koji je sakriven u velikoj masi mesa i prema tome posve nevidljiv. Pogledajmo sad na konjskom kosturu

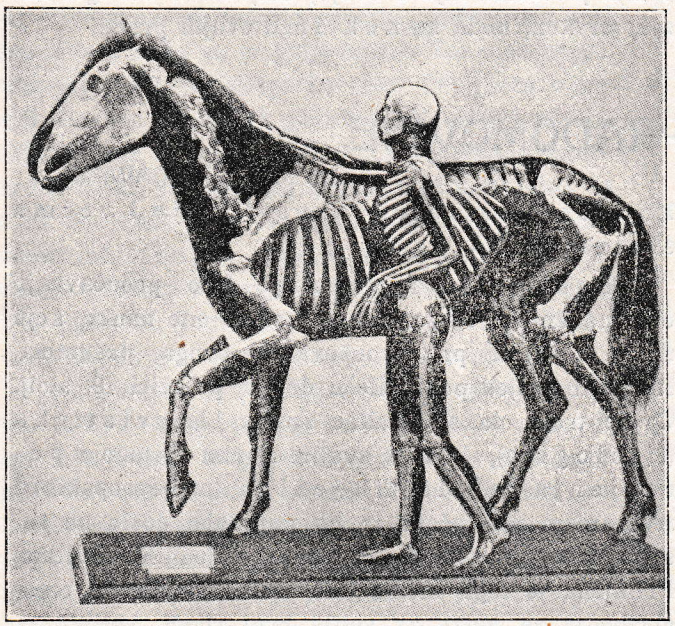

Uporedni kosturi konja i čovjeka.

niži zglob kod E. To je zglob, koji je u konja očevidno izvan trupa. Laik će ga prema svojemu motrenju redovno nazvati »k o l j e n o m«, pa će se dašto čuditi, što se konjsko »koljeno« savija natrag, a ne naprijed, kao koljeno u čovjeka. Ova je opreka samo prividna, jer «koljeno« E upravo i nije koljeno. Prije nego nastavimo svoje promatranje, ogledajmo ona tri srednja shematska crteža na slici 2. Poredimo li ih s oba druga, vidimo, da je kod svih pet isti broj i red kostiju i zglobova, pa da se dvije i dvije slike medju sobom tek neznatno razlikuju s obzirom na duljinu i položaj kostiju. Drukčije bismo rekli: tri srednje slike predočuju prijelaz od prve k posljednjoj, pa nam jasno pokazuju, da su stražnja konjska noga i noga čovječja jednako gradjene. Sad ćemo se uvjeriti, da je zglob, koji smo u konja nazvali »koljenom«, zapravo već gležanj, a kost G da je isto, što u čovjeka petna kost H. Na petnu se kost nastavljaju kod E nekolike manje kosti, koje su u čovjeka jednake kostima zastopalja F. Dobrano dugačkoj kosti K reći će laik, da je golijen, a zapravo se podudara s jednom od 5 čovječjih stopaljnih kostiju L. Tude dakle nastaje zanimljiva razlika: u konja je na tom mjestu s a m o

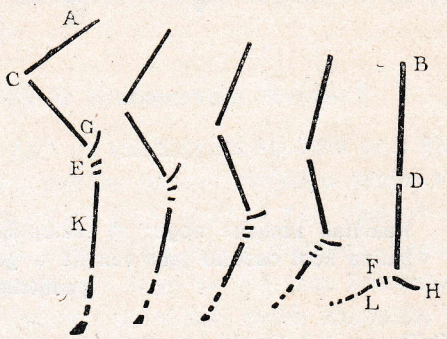

Razvojna shema stopala u konja i u čovjeka.

j e d n a kost, na kojoj se s obje strane n a l a z e t r a g o v i d v i j u d r u g i h; u čovjeka je naprotiv pet kostiju, koje se napokon završuju prstima.

Kako ćemo protumačiti tu razliku, ako se pomenute kosti u čovjeka doista podudaraju s kostima u konja? Evo kako. Nije tome davno, što su se medju ostacima kostiju izumrlih životinja pronašle u Sjevernoj Americi i Evropi kosti, koje su u mnogočemu nalik na konjske, samo što su manje i što imaju više prsta. Tačnim se proučavanjem uglavilo, da su to kosti predaka našega konja, koji su bili manji i imali pet prsta. Potomci tih davno izumrlih konja navikli su se pomalo odupirati samo na prednji dio noge, pa se tako peta trajno uzdigla nad tlo, po kojem su hodali, a stopaljne su kosti i prsti zadobili gotovo uspravan položaj. Naposljetku su te životinje stajale samo na vršku svojih prsta ili bolje rekavši na njihovim »noktima«, koji su postali veliki i debeli, t. j. prometnuli su se u k o p i t a.

U isto je vrijeme srednji i najdulji prst sve više s a m vršio zadatak da nosi cijelo tijelo, produžavao se i jačao se, dok su prsti sa strane zakršljali i napokon nestali. U sadašnjega konja sjećaju nas na njih samo dvije tanke zakršljale stopaljne koštice, koje su se srasle s velikom i jakom srednjom stopaljnom kosti (Slika 3).

Prednja konjska noga jednako se podudara s čovječjom rukom. Zglob u konjskoj lopatici jedva se razbira na ugojenoj životinji. To je kod čovjeka zglob u ramenu. Zglob, koji je na zadnjoj konjskoj nozi očito već izvan trupa i u jednoj visini s donjom stranom prsa, isto je, što naš zglob u laktu. Čemu na prednjoj konjskoj nozi velimo da je »koljeno«, to se slaže s našim zglobom u zapešćaju. Dugačka kost, koja se u konja odavle nastavlja, isto je, što srednja od pet kostiju pešćaja čovječje ruke. U konja se dakle opet samo srednja kost razvila, druge su zakršljale i srasle se kao dvije tanke pločice sa srednjom kosti. Kako na stražnjoj tako se isto i na prednjoj nozi pri-

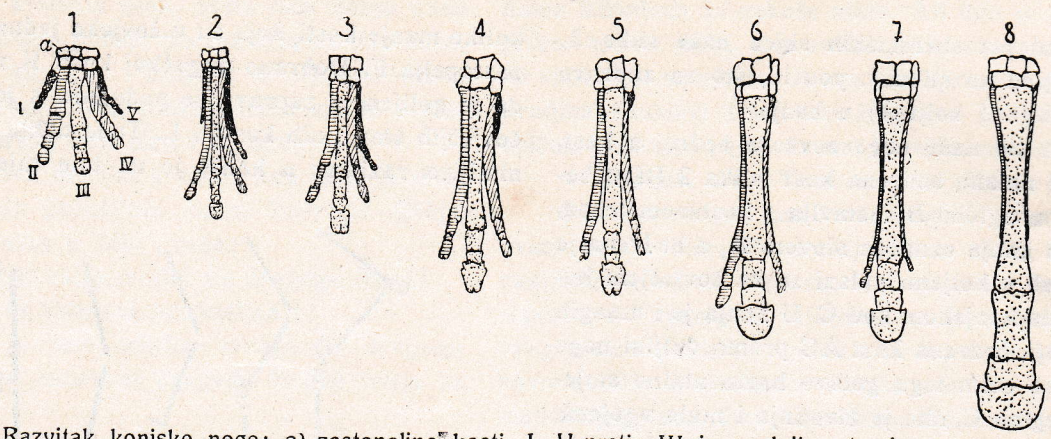

Razvitak konjske noge: a) zastopaljne kosti, I–V prsti; III je srednji prst, njegova se stopaljna kost osobito jako razvija u golijen (cjevanicu), na koju se nastavljaju tri članka prsta; posljednji članak ima čvrsto kopito.[1])

slanjaju dalje po tri članka prsta, a posljednji članak ima čvrsto kopito.

Moderni su takmaci konju baletni plesači i plesačice, koji igraju na samom vršku palca. Ali ni najčuvenija plesačica nije u svojoj umjetnosti dostigla konja, jer konj hoda na noktima svojih prsta.

[1]) Iz djela: Razvoj živih bića, od dra. N. Finka. Ovo djelo preporučujemo mladim čitaocima.

IZ SLAVENSKE PRADOMOVINE.

Dr. MILOVAN GAVAZZI.

O starim se Slavenima, o njihovoj postojbini, kulturi, načinu života, zanimanju, o njihovoj poeziji i mitologiji odavna mnogo umovalo i raspravljalo, no velik je dio stvorenih zaključaka bio suviše smion, a i naučenjaci su se sami dugo vremena sve do u drugu polovicu 19. stolj. često gubili u pukom domišljanju o slavenskoj starini i postavljanju sad više sad manje opravdanih hipoteza o svemu gore navedenom, što može da zanima svakoga svijesnoga člana bilo kojega slavenskoga naroda. Ovo se nagadjanje i gradjenje hipoteza, koje su se onda dalje rasturivale pod gotovu istinu, razmahalo naročito onda, kada su se u prvoj polovici 19. stolj. gotovo u svih slavenskih naroda ispoljile žive težnje za slavenskom uzajamnošću i što većim zbližen jem pojedinih i politički i vjerski i kulturno odijeljenih i pocijepanih grana nekadašnje jedinstvene velike slavenske zajednice. Želja, da se o životu u toj pradavnoj zajednici što više sazna, zavodila je ljude, te se vjerovalo naprečac u sve, što su gdješto i sasvim nezvani ljudi o tom iznosili, pa se vjerovanje u mnogu takvu bajku o Praslavenima dovuklo sve do naših dana. Naročito je stari slavenski Olimp bio ovakvim izmišljotinama gotovo izjednačen s božanstvima Olimpa starih Grka, Rimljana, Germana ili Indijaca.

No druga polovica 19. stoljeća unosi i u raspravljanje i u rad oko što jačega zbližavanja svih Slavena više promišljenosti i solidnosti, a to se uporedo odražava i u raspravljanju o slavenskoj starini, tako te je mnoga starija hipoteza iza novijih istraživanja pala, mnoga već općenito raširena i poznata »istina« prikazana kao laž. Novi su naučnjaci zahvatili proučavanje slavenske starine s jedne strane dublje i kritičnije a s druge svestranije i većma sistematski.

Dublje je i kritičnije bilo proučavanje ovih naučnjaka stoga, što su i same one nauke, koje ulaze u račun pri proučavanju ovoga predmeta, snažno naprijed pokročile u drugoj polovici 19. stolj. Ovdje treba da se istakne nauka lingvistička (filologija), koja je svojim novim metodom poredjenja različitih jezika (indoevropskih) i stvaranjem zaključaka iz tih poredaba došla na sasvim nove puteve i do vanredno vrijednih rezultata. Primjena je toga metoda na jezike slavenske omogućila, te se može za veliki broj riječi, kojima se služe različni slavenski narodi, pouzdano reći, jesu li one i doista prave, odiskona slavenske ili to nijesu, te ih je ovaj ili onaj slav. narod tek pozajmio od drugih naroda, s kojima je mogao doći u dodir. Koliko je ovim rezultatima dobio istraživač slavenskoga pradoba, nije se teško domisliti. On znade prema tome na pr. za odredjenu neku riječ, kojom se svi Slaveni služe, da nije odiskona slavenska, nego da je pozajmljena (a znade redovno i od koga je pozajmljena), pa otuda logički zaključuje, da stari Slaveni nijesu poznavali ni onoga predmeta ili pojma, koji se tom riječju označuje. Tako ne će reći za heljdu, i ako za nju imade više različitih slavenskih naroda u biti jednak naziv (slovenski hajda, hajdina, hrvatsko-srpski hajda, češki hejduše, gornjolužičkosrpski hejda), da su tu vrstu žita Slaveni još u svojoj pradomovini poznavali, jer je utvrdjena činjenica, da su ovi slav. narodi tu riječ pozajmili od Njemaca (njem. Heiden), s kojima su došli u dodir i prema tome — nijesu stari Slaveni heljde poznavali. Ovo

je naoko sitnica i rezultat male važnosti, ali kad se ovakovih nakupi sva sila, znače oni veliku tečevinu za poznavanje slavenske starine. Kad se na jednak način utvrdi, da svi slavenski narodi bez izuzetka poznaju riječ g r a b (s neznatnim razlikama u glasovima), i da je ta riječ doista praslavenska, pruža se izvod iz te činjenice sam od sebe: stari su Slaveni u svojoj pradomovini poznavali ovu vrstu drveta, pa su ime za nj ponijeli i kasnije sa sobom, kad su se već iz svoje pradomovine na sve strane raselili.

Osim nauke lingvističke treba da se spomene na ovom mjestu i h i s t o r i j a, koja je uvodeći sve više kritički duh u svoje područje uklonila mnogu zabludu i pročistila tako mnogo zamršeno pitanje. Ona je istraživaču slavenske starine time pomogla, te s više kritike gleda na svoje izvore i historičke bilješke, iz kojih može da pocrpe štogod o starim Slavenima i ne da se tako lako zavesti ovom ili onom viješću i uzeti je bez svestrana ispitivanja njezine ispravnosti pod gotovu istinu, kako se to prije činilo. Tako se na pr. obilnim vijestima poljskoga kronista Dlugosza o mitologiji Slavena (Poljaka), gdje navodi velik broj slavenskih bogova i božica, danas iza kritičkoga ispitivanja tih vijesti više ne vjeruje, nego je dokazano, da ih je od veće česti (zacijelo sam) skonstruirao prema klasičnim božanstvima grčkim, pa tako pada sa slavenskoga Olimpa i njegovo božanstvo Liada (bog rata) i Ješa (= Jupiter) i Marzana (božica žetve) i t. d., u što se sve dugo vremena vjerovalo.

Produbljenom je proučavanju slavenskoga pravijeka upravo dragocjene pomoći pružalo u novije vrijeme sve točnije i opsežnije poznavanje današnjih obilježja i života različnih naroda, i neslavenskih (naročito susjeda) i samih slavenskih, čim se bave nauke e t n o g r a f i j a i e t n o l o g i j a, a gradju o životu, običajima, vjerovanju i t. d. u pojedinih naroda i plemena pribavlja im f o l k l o r i s t i k a, koja se bavi samo prikupljanjem takve gradje; ova je posljednja na slavenskom području zgrnula već nepregledan materijal, i ako je to prema bogatstvu ovakve gradje u Slavena tek manji dio.

S v e s t r a n i j e je postalo proučavanje slavenskoga pradoba stoga, što ga pojedinac naučnjak nije proučavao samo u krugu svoje nauke a pri tom se slabo ili nikako ne obazirao na rezultate drugih nauka, koje bi mu mogle biti od pomoći, nego se slavenski lingvist (jezikoslovac) počeo u svojim istraživanjima služiti i rezultatima arheologije, arheolog gradjom slavenske folklore, etnograf rezultatima lingvističnim pa historijskim i t. d. Pače su i udaljenije nauke znale biti zvane u pomoć od istraživača slavenske starine. Zanimljiv primjer tome daje poljski naučnjak Rostafinjski, koji u svojem jednom djelu gradi umne zaključke o starim sjedištima Slavena uz pomoć b o t a n i k e, kako će se niže prikazati.

Plodovi ovakova načina proučavanja, koje su nauci i čitavom Slavenstvu privrijedili naučnjaci kao L. Niederle, M. Murko, E. Berneker, V. Jagić, J. Máchal, A. Meillet, R. Meringer i t. d. pomakli su naše poznavanje ovih za sve Slavene toliko zanimljivih pitanja daleko naprijed.

U čitavom skupu zanimljivih pojedinosti iz vremena daleke slavenske starine nameće se na prvom mjestu pitanje

Gdje je pradomovina Slavena?

O tome, gdje su imali svoja sjedišta naši slavenski pradjedovi, dok su još svi živjeli u svojoj v e l i k o j s l a v e n s k o j z a j e d n i c i kao članovi jedne goleme obitelji, podijeljeni tek u plemena, nagadjalo se mnogo i različito i dugo se vremena kolebalo , pa su jedini zaključivali na osnovi nekih činjenica, da je slavenska pradomovina bila negdje medju Dunavom i Dnjeprom, drugi na osnovi drugih činjenica, da je bila na području sjevernih njemačkih nizina, treći da je bila na području Kavkaza, a bilo je i takvih, koji su na osnovi svojega krnjega ili posve nedostatnoga znanja stvarali nemoguće zaključke, da su stari Slaveni autohtoni starosjedioci (prastanovnici) čitave Evrope, pa da ih je svuda u Evropi bilo i prije nego su se u nju doselili i s njima se izmiješali ostali Indoevropljani. Medju ove je tumače zastranio i jedan naš zemljak, nedavno preminuli general Marko pl. Crljen, inače zaslužan naš patriot i mecena, koji je pače ustvrdio, da je Slavena bilo odvajkada i u samoj Africi. Dugotrajan je i savjestan rad brojnih naučnjaka ipak danas toliko pročistio sve ove ili neispravne, neutvrdjene ili čak fantastične teorije, da se danas može s mnogo jamstva odrediti u glavnim potezima područje, u kom su živovali stari Slaveni, dok su još bili svi u jednoj zajednici, a uz to odgovoriti, ali s manje sigurnosti, i na pitanje, kada i dokle su oni tako kao velika obitelj živjeli.

Rezultati pomenutih proučavanja upućuju gotovo suglasno na to, da se slavenska pradomovina smjesti u j u g o z a p a d n o j R u s i j i (kakva je bila prije rata), na sjeveroistoku Karpatima, upravo u kraj, koji se naziva imenom P o l j e s j e i u dalju plodniju okolicu njegovu. Poljesjem protječu rijeke P r i p j e t i D n j e p a r a na zapadu mu je rijeka V i s l a.

Pri ovom su utvrdjenju praslavenske domovine sudjelovali različni zamašni razlozi, koji su pritjecali s različnih strana nauke pa onda povezani dali navedeni rezultat.

Tako je medju tim razlozima bila i značajna činjenica, što su je iznesla proučavanja gore spomenutih krajeva, da je u njima još i danas i nazivlje mjesta i stanovništvo čisto slavensko kao malo gdje, a kako je i život njegov još dobrano primitivan i kultura neznatna, moglo je to sve da bude pobuda za pomisao, da bi tamošnji žitelji Slaveni mogli biti praunuci Slavena prastanovnika tih krajeva.

No uz ove razloge istupaju uporedo i zamašniji, napose izvodi pomenutoga Rostafinjskoga, koji uzima na oko sve, za što se može utvrditi (jezikoslovnim, već razloženim putem), da su stari Slaveni poznavali iz biljnoga i životinjskoga carstva, i što će se niže u glavnim potezima navesti, pa se iz toga izvode zaključci o tom, gdje je bilo područje, u kom su te biljke rasle i životinje živjele. Tako on na pr. uzima na um ovim načinom utvrdjenu činjenicu, da naši pradjedovi nijesu imali svoga slavenskoga naziva za bukvu, nego su se kasnije za označivanje toga drveta služili imenom njegovim, koje su tek pozajmili od susjednih Germana (germanski bôkô, danas njemački Buche). Što znači ova činjenica? Ona upućuje na to, da stari Slaveni nijesu ni poznavali toga drveta u najstarije doba, jer da su ga poznavali, imali bi i svoj naziv za nj, pa ga ne bi morali tek kasnije pozajmljivati od Germana, kad su bukvu upoznali došavši u doticaj s Germanima, koji su je poznavali i imali ime za nju.

Ovo je uputilo Rostafinjskoga, da traži najstariju slavensku domovinu na istoku Germanima, ili točnije: na istoku onoj liniji, koju može botanika da odredi kao istočnu granicu, do koje se u Evropi rasprostranila bukva. Prema podacima, koje pruža botanika, ta je granica utvrdjena pa teče od grada Königsberga na Baltiku gotovo ravnom crtom do iznad ušća Dunava.

Rukom su o ruku s ovim zaključivanjem išle i brojne iskopine na području, za koje se tvrdilo, da su na njemu obitavali stari Slaveni, a to su ponajviše grobišta pa preostaci slavenskih domova, u kojima se objema našlo predmeta, oružja, orudja, nakita i t. d., za koje se moglo pokazati drugim već spomenutim putevima (poredbenim u lingvistici i historičkim prema bilješkama o kulturi starih Slavena, što su nam ih različni putnici i svećenici staroga doba ostavili), da pripadaju kulturnoj svojini praslavenskoj; tako je slavenska arheologija poduprla zaključke, stvorene o smještaju i području domovine starih Slavena.

Kad je na ovaj način s dovoljno jamstva odredjeno, kuda se ona otprilike prostirala, može se o obilježjima njenim, njezinoj prirodi i klimi, koja je okružavala naše slavenske pradjedove, i koješta potanje reći.

Poljesje s onom njegovom okolicom, koja se može uzeti kao Slavenima naseljena, nije ni danas a nije bilo ni u doba, o kom se govori, po svojoj prirodi i klimi jedinstveno i jednolično područje. Krajevi u središtu Poljesja oko rijeke Pripjeta posve su močvarni, a u davno je doba tih nepreglednih močvara bilo još mnogo više nego danas. Krajevi pak na zapadu pripjetskim močvarama a naročito oni na jugu imadu mnogo više suhe zemlje ili su posve suhi pa i kudikamo plodniji, napose na jugu. Ali zajedničko je obilježje svega Poljesja s okolicom bila gusta, nepregledna šuma, koja se tu prostirala svuda, gdje je iole dopuštalo močvarno tlo. Ta je stara, toliko opjevana slavenska šuma doista i obilovala različnim vrstama drveća i odlikovala se vrijednošću njegovom, pa zvjeradju, pticama i ostalim životinjama. Bilo je tu, kako još i danas svjedoči tamošnja priroda posve suglasno sa zaključcima, izvedenim o praslavenskoj flori i fauni drugim već poznatim putevima, pored sveslavenskih, vazda vrlo cijenjenih mirisavih lipa, čitavih šuma hrastova, grabova, breza, brestova, jasenova, jasika, klenova, sva sila vrba (3 vrste), pa mnogo bazga, a od drveća crnogoričnoga nepregledno mnoštvo borova (imenom bor se pače označivala često crnogorična šuma uopće), pa smreka, na zapadu ariša i tisa uz neke druge manje važne vrste. Što je značila starim Slavenima njihova šuma, najbolje svjedoče obilni nazivi, kojima se služe još i danas slavenski narodi za označivanje različnih vrsta šume, a koji su nastali još u praslavensko doba, tako: gaj, lug, lijes (staroslovenski lěsъ, otuda i Po-ljesje), gvozd (danas slovenski gozd), gora, laz, pa napokon šuma.

Od životinja, koje su naši pradjedovi u tim krajevima poznavali a napose od zvjeradi, koja se krila u gušticima slavenskih šuma, treba spomenuti turove (vrstu divljega goveda), vukove, medvjede, risove, veprove, pa srne, jelene; od manjih životinja treba istaći starim Slavenima vrlo dobro poznate vjeverice i dabrove pa vidre, kune, lasice, zečeve; od ptica: tetrebove, labudove, ždralove, sokolove, orlove, vrane, čvorke, čavke, drozdove, kukavice pa domaće ptice: golubove i lastavice. Jezera, rijeke i potoci pa i močvare vrve u praslavensko doba ribama od veće česti prostije vrste, kao somovima, štukama, linjacima, piškorima pa i pastrvama i drugim nekim vrstama. Napose treba istaći, kako su stari Slaveni dobro poznavali pčele i nihov život u bujnim krošnjama lipa i dupljima golemih hrastova.

Ako uzmemo na um dosada navedena obilježja praslavenske domovine: njezin smještaj u Poljesju i oko njega, močvare i guste, često neprohodne šume, lako ćemo razumjeti i značajnu klimu, usred koje su svoju tešku borbu za održanje vodili stari Slaveni: mrko, velik dio godine oblacima prevučeno nebo, česte i preobilne kiše, a uz hladne vjetrove kruta i dugotrajna zima. Sve je ovo čovjeka stranca neodoljivo odbijalo, a odbijalo je na taj način i sve one strance, koji su mogli k priprostim starim Slavenima donositi kulturu, pa je to i bio jedan od važnih razloga, da su Slaveni tako dugo ostali na svom dobrano primitivnom stepenu kulture. Tama gustih šuma, vlaga i duga ciča zima u svakoga bi ostavile veoma neprijatan dojam; o zimi nas obavještava stara historička vijest arapskoga putopisca Masûdîja, koji piše o tom,

kako su »Zemlje slavenske veoma hladne a mraz biva najjači za mjesečnih večeri i jasnih dana. Tada zima i mraz osile, zemlja čvrsne kao kamen a sve se tekućine smrznu. Zdenci i jarci se pokrivaju sadrom kao da su od kamena. A kada ljudi ispuštaju vodu iz nosa, pokriva se brada njihova naslagom leda kao kamen, tako da je treba lomiti, dok se ne ugrije i ne odmrzne«. Tako je u tim krajevima uglavnom i danas, samo je močvara manje, a i zimi se ljudi lakše opiru, nego do pred 1000 godina, do kojega doba otprilike vrijedi sve ovdje izneseno. Do toga su se doba stari Slaveni već bili raselili pa primili od veće česti kršćanstvo, što oboje znači za njih novu fazu u životu i kulturi te stoga ovdje i dalje prikazane činjenice ne mogu da se protežu na doba poslije 10. stolj. poslije Hrista a najbolje prikazuju ono doba, kad su stari Slaveni živjeli još svi zajedno — nauka ih zove P r a s l a v e n i m a — govoreći jednim jezikom praslavenskim, pocijepanim samo u narječju, i dijeleći se samo u plemena. To se doba počinje otprilike u d r u g o j p o l o v i c i p r v o g a t i s u ć l j e ć a p r i j e H r i s t a a seže otprilike do 4. s t o l j. p o s l i j e H r i s t a.

Kroz tisuće su se godina života starih Slavena u netom ocrtanoj domovini izgradjivale i njihove narodne osobine, koje su se u jednih više u drugih manje i kasnije održale, pa treba da se o sebi prikažu.

(Nastavit će se.)

KAKO COMTE BEGOUEN OPISUJE FRA GRGU MARTIĆA.

Comte Bogouen, poznati francuski prijatelj našeg naroda, putovao je 1887. i 1888. g. našim zemljama i pisao u francuskim novinama Journal des Débats, koje su uvijek branile prava Jugoslavena, o tom putovanju niz članaka, koje je izdao sada u posebnoj knjizi s natpisom: Chez les Yougoslaves il y a trente-deux ans. Prenosimo u »Omladinu« u prijevodu ovaj članak, u kom se crta Fra Grgo, da se vidi, kako s veseljem, živahno i simpatično Francuz prati tudju psihu. Fra Grgu sreo je grof kod djakovačkog biskupa. Članku je dao natpis:

J e d a n b o s a n s k i F r a n j e v a c, š t o p r e v o d i A t a l i j u[1]) i R e n é a[2]).

Biskupski dvor djakovački je velik, ali bez ikakih graditeljskih pretenzija: život, što ga tu vode, izdašan je i udoban, ali bez ikake raskoši; vidi se, da Monseigneur Strossmayer namjenjuje svoje izdatke plemenitijim svrhama. Glavna njegova raskoš je gostoprimstvo. Njegova je kuća svakome otvorena, i mnogobrojni su Francuzi prije mene bili u ovom domu.

Medju gostima, koji se tamo nalaze u isto vrijeme kad i ja, ima jedan Franjevac iz Bosne, Fra Grgo Martić, koji vrlo savršeno personificira tip redovnika na Istoku. On ima jake sive brkove i na glavi crven fes; nosi velike čizme i diže kutu, da lakše stupa u blatu, što ga pregazuje velikim koracima. Ni zima, ni kiša, ni sunce, ništa ga ne plaši; on je prošao Bosnom u svim smjerovima, pješke i na konju, spavajući na nabijenoj zemlji bijednih h a n o v a, što služe kao krčma ili bolje kao zaklon. Sa svih svojih putovanja ponio je on trajnu dobru volju i veselost. Za vremena otomanske okupacije bio je župnik Sarajeva ili da radije upotrijebim službeno tursko ime Bosna-Seraja. Dohoci župe bili su neznatni i tako je on primao svake godine potporu... od Francuske. Tako je Grgo sačuvao mnogo simpatija za našu zemlju; i kako sada nema pravog službenog mjesta, on upotrebljava svoju neutrudivu radinost za to, da upozna Bosance s našom knjigom. U ovaj čas on popravlja korekture dvaju prijevoda u stihovima: to jest A t a l i j e i R e n é a; ta se dva djela štampaju u Sarajevu. Jer Franjevac je ovaj pjesnik, i po općem mnijenju vrlo velik pjesnik. On pripada obitelji onih pjevača, što su za turskog gospodstva podržavali patriotizam potlačenih dozivajući im u pamet negdašnje borbe. Oni su putovali zemljom pjevajući uz gusle slavu Dušanovu ili tužni poraz kosovski. Ti nepoznati umjetnici ostavili su za sobom epskih pjesama, što se još danas recituju za večernjih ura. Jedne nam je večeri Fra Grgo psalmodirao jednu pjesmu, koju je postepeno improvizirao. Njegov monotoni pjev (gusle imadu samo jednu žicu) bio je doista dirljiv, pače i za jednog laika, koji ni riječi razumio nije: i slušaoci su bili složni u tom, da hvale auktora, kad je taj svršio; uostalom jezik njegov važi kao vanredno čist. Ali Fra Grgo nije uvijek pjevao, a onda bi govorio sa mnogo verve i duhovitosti. On se vrlo dobro izražava francuski.

Dr. D. C.

[1]) A t a l i j a je biblijska tragedija u 5 činova najvećeg franc. klasičnog tragika Jeana Racinea (1639—1699.).

[2]) R e n é (1802) je roman pun melankolije, kojim započinje u franc. knjizi opisivanje onog duševnog stanja, što ga je već prije Goethe inaugurirao Wertherom, i kojim odiše Byronov Childe Harold. To je ono romantično duševno stanje skrajnje osjetljivosti, bezrazložne i neutažive melankolije, Francuzi ga zovu mai du siècle i werthérisme, a Nijemci Weltschmerz. Pisac Renéa je François René vicomte de Chateaubriand (1768.—1848.).

VERSAILLES, GRAD I PALAČA.

Kraljevski negda dvor u Versaillesu, sazdan u stilu vremena, kićenom i bujnom baroku, djelo Luja XIV., bez sumnje je jedan od najznatnijih gradjevnih spomenika čitave Francuske, bilo sam po sebi, bilo po važnosti historičkih dogadjaja, što ih je doživio. A za naših dana on je jedan od najbogatijih muzeja, pun historijskih slika i skulptura. Sama kraljevska palača, pa onda Veliki i Mali Trianon, bosketi, travnici, cvjetnjaci, aleje, skulpture, grupe skulptura... sve to čini čar posjetnika, znatiželjnika, ljubitelja umjetnosti danas, kao što je nekoć bilo svjedokom blistava sjaja, vanjske moći, trajna užitka francuskih kraljeva.

Versailles sam je grad, glavni grad departmana Seine-Oise, i leži 18 km jugozapadno Parizu, s kojim ga vežu željeznice i tramway. Sijelo je prefekture, biskupije, imade škola, ureda, muzeja... Kaže se, da ga je stvorio Luj XIV.

Nije sasvim tako. Već od XI. stoljeća postoji on. Isprva malo mjestance. Luj XIII. kupi ga od njihova gospodara (seigneur) i sagradi jedan lovački dvorac. Za Luja XIV. istom postane Versailles kraljevskom rezidencijom. 1661. započe gradnja kraljeve palače i dovršena bi 1672. Od toga doba postoji zapravo i grad. Jer sad su svi dvorjanici imali tu ambiciju, da stanuju u blizini kraljevoj, kralj je sam dao podizati zdanja za svoje službenike i dijelio privilegija u korist novih sagradjenih zgrada. Pod Lujom XV. Versailles se poveća i poljepša. Pad kraljevstva pod Lujom XVI. znači pad Versaillesa.

Palaču u Versaillesu je gradio prvi franc. arhitekt svog vremena J. H. Mansard. Kralj je Luj XIV. sam sve planove pregledavao, pratio gradnju palače i ništa se nije uradilo bez pristajanja kraljeva. Vrtovi i park djelo su glasovitog crtača vrtova i parkova A. Le Nôtrea.

Veličanstvena jedna avenue vodi iz Pariza u Versailles pred dvor, gdje se tri takova prilaza sijeku na ogromnoj Place d' Armes. Željeznim šipkama, što čine vrata pred palačom, ogradjena je Cour Royale od trga Armes. Popevši se mramornim stubama srednjeg dijela dolazi se u razne odaje, medju njima u sobu Luja XIV. sa kraljevim krevetom svečana lika. Sa stražnje strane okrenuta prema parku nalazi se čuvena dvorana zrcala (Galerie des Glaces), dugačka 72 m., ukrašena kompozicijama glasovitog slikara kraljeva Lebruna.

Uz središnju cour de marbre na lijevo u prvom spratu vide se dražesne odaje one kraljice, koja se odavle 5. oktobra 1789. za navale pariške fukare na palače sklonila ka kralju; ovamo se Marija Antoinetta nije više ni vratila! Sjutradan morala je s fukarom u Pariz.

Danas se u oba krila, što se nalaze lijevo i desno od glavne fasade, nalazi glavni dio muzeja, stvorena po gradjanskom kralju Luju Philippeu. Tu su slike historičke sadržine, mnoge bitke, skulpture historičkih lica. U desnom krilu je i remek djelo Mansardovo: kapelica i još kazališna dvorana, sagradjena po J. A. Gabrielu, koji je sagradio i mali Trianon.

Pred palačom je konjanički kip Luja XIV. i drugih 16 skulptura (Richelieu, Colbert, vitezovi Du Gueselin, Bayard...), a za palačom nalazi se park, sagradjen u geometričko-pravilnom ukusu onog vremena: djelo Le Nôtrea. Po dvostruko širokim mramornim stubama spuštate se u park, što se sastoji od serije travnjaka, cvjetnjaka, bazena, kipova i t. d. S obje strane hlade vas bosketi. Onda se pružaju divne aleje, pravilno poredane, pravilno obrezanog drveća. Mnogobrojni vodoskoci, veći i manji, hlade uzduh.

Povijest je palače u Versaillesu nerazdjeljiva od obaju Trianona, koji se nalaze u sjevernom dijelu Versaillesa. Iza ljepšeg Velikog Trianona, što ga Luj XIV. dade sagraditi po Mansardu za gdju Maintenon, nalazi se vrt udešen po nacrtu Le Nôtrea (vidi sliku u tekstu!) Jednostavniji Mali Trianon dao je sagraditi po Gabrielovom planu Luj XV. za groficu Dubarry, svoju ljubavnicu. Mali je Trianon intimno i nježno vezan uz ime Marije Antoinette, koja ga je toliko voljela. Ona je tu dala sagraditi jedan vrt u engleskom stilu naravnih linija prirode, što tako kontrastira s pravilnom geometrijom ostalog Versaillesa.

Prestankom kraljevstva za Velike Revolucije prestaje i život grada Versaillesa. Izgubio je i stanovništva i života. Ipak je Versailles bio i onda i poslije i za naših dana pozorištem historičkih dogodjaja.

U Versaillesu se skupiše državni staleži pri osvitku Revolucije (5. maja 1789.), tu su proglašena čovjekova prava i uništeno feudalno društvo (u noći od 4. augusta 1789.). 1814. i 1815. grad je Versailles bio u rukama Aliiraca, neprijatelja Napoleona Velikog. 1837. podiže u palači Versaillesa Luj Filip muzej. Jer kraljevi ni vladari nijesu više ovdje stolovali.[1]) Ali je tu triumfirala Bismarckova politika: tu je u Galerie des glaces proglašeno 18. januara 1871. njemačko carstvo, te je godine Francuzima tu diktovan teški mir i gubitak Alzacije i Lorene.

Medjutim je palača versailleska doživjela i više sklapanja ugovora i mirova u XVIII. stoljeću. Medju ostalima tu je sklopljen mir 1783. izmedju Francuske i Engleske, te Engleske i Amerike, koji mir kao što i pomoć Francuske donese Sjedinjenim državama američkim nezavisnost od Engleske, i kojemu miru one zahvaljuju svoju slobodu.

Naši su dani vidjeli sklapanje mira s Njemačkom u dvorani zrcala, a u Malom Trianonu potpisan je mir s Madžarskom.

I tako i danas palača Versaillesa živi tradicijom historijskih dogadjaja, mirova i ugovora. Ali je one veličine i sjaja za kraljeva nestalo... Dr. D. C.

---

[1]) Izuzevši franc. vladu za god. 1871., kad je stajala u borbi s pariškom komunom.

KRONIKA

UMJETNOST.

Slika Ivana Tišova: Hrvatski sabor 29. listopada 1918. Ova je najnovija historička slika odličnoga našega slikara bila izložena od 29. X.—13. XI. o. g. u Muzeju za umjetnost i umjetni obrt na Wilsonovu trgu u Zagrebu, gdje ju je razgledalo brojno općinstvo a napose velike skupine školske omladine zagrebačke. Vjerno prikazana nezaboravna historička sjednica hrv. sabora zanimala je uvelike svakoga rodoljubna čovjeka a napose one, koji su taj dan proživjeli u Zagrebu ili čak i bili nazočni kod ovoga divnoga proglašenja slobode. Svatko je takav želio da osvježi uz umjetnički užitak pri motrenju slike neizbrisive svoje dojmove onih dana, a oni, koji u saboru nijesu bili, da vide tu odsudnu scenu iz naše historije i upoznadu ličnosti, koje su pri njoj sudjelovale. Da se to omogući i omladini izvan Zagreba, navode se ovdje uz reprodukciju slike na 3. strani sva lica redom (kako stoje glave jedna do druge na slici, bez obzira na to, je li koja u prednjem ili stražnjem redu).

Usred tribine čita proglas slobode tadašnji predsjednik sabora dr. Bogdan Medaković. Njemu na lijevo (na slici) stoji narod. zastupnik Grga Tuškan, do njega lijevo dr. P. Magdić, dalje lijevo dr. F. Salavary, dr. Vragović, dr. I. Lorković dr. Belobrk, dr. M. Novosel, dr. G. Modrušan, dr. Đ. Šurmin (prednji red), dr. M. Marković, P. Obradović (u profilu). Predsjedniku Medakoviću na desno dr. E. Lukinić,

dr. A. Pavelić, dr. M. Drinković, C. Akačić, V. Vilder, dr. Ž. Petričić, V. Korać, dr. I. Krnic. U prozoru u sokolskoj odori dr. B. G. Anđelinović.

Ispod tribine u sredini za posebnim stolom dr. Srdan Budisavljević prima zlato i dragocjenosti (na stolu pred sobom), što rodoljubne gospodje donose. Njemu na lijevo tadašnji ban Antun pl. Mihalović, do njega lijevo general Šnjarić, gener. Mihaljević, gener. Plivelić, gener. Ištvanović, pukovnik Stanzer, major Schneller (nad ovim saborski vratar). Dru. Budisavljeviću na desno: dr. Milan Rojc, dr. Aleksandar Badaj, dr. Zimperman, dr. A. Rauer. Do njega u pozadini gdja. Rauer, ispod nje do dra. Rauera gdja. Petričić, desno iza nje gdja. Androvski-Unukić, dalje desno bar. Ožegović, gdja. Kovačević-Lopašić, gdja. Stanisavljević-Bjelinski, grofica Kulmer, gdja. Hreljanović.

Na lijevom kraju slike sprijeda (u zastupničkim klupama): dr. V. Muačević (pola glave), dalje desno M. Kutuzović, L. Janković, G. Hreljanović, Ljuba Babić-Djalski; na desnoj strani: dr. J. Šilović, dr. S. Šumanović, biskup senjski F. Marušić, bar. Nikolić-Podrinski, nadbiskup zagrebački dr. A. Bauer, ispod njega dr. D. Peleš, biskup dr. D. Premuž, ispod njega dr. G. Manojlović, grof Kulmer.

U osvijetljenom prozoru (iznad bar. Ožegović) zastup. Cerovac, desno dr. R. Marković, J. Milković, dr. Winterhalter, J. Kempf, I. Peršić, S. Zagorac, proto Ercegovac (dva posljednja imadu glave pred stupom), D. Hrvoj, (nad njim), S. Pavunić, dr. J. Pazman, M. Došen, dr. M. Rošić, M. Mažuranić, J. Lovreković.

U redu ispod njih (izmedju glava gdja. Stanisavljević i grof. Kulmer), T. Alaupović, dr. J. Červar, J. Sunarić, I. Kovačević, I. Zatluka, S. Radić, I. Prebeg. V. Pribićević, pred ovim Svetozar Pribićević. Pred posljednjim lijevo glavi dra. Premuža sadašnji ban dr. Matko Laginja, iznad njega lijevo M. Mileusnić, dalje lijevo V. Spinčić, dr. S. Rittig. Lijevo glavi nadbiskupa Bauera stenografi dr. S. Čajkovac i dr. B. Stopar.

Na galeriji se nalaze uvaženija lica, predstavnici i predstavnice našega kulturnoga života, koji su toga dana većim dijelom bili nazočni kod ove svečane sjednice. Slikar je tamo takodjer bio, pa je izradio tom zgodom i skicu, da mu služi kod izradjivanja slike. Slika je izradjena u god. 1920. uz još druge dvije velike kompozicije: Slavlje narodne misli (Boravak regentov u Zagrebu) i Jugoslavenski odbor (kod sjednice u Londonu; nedovršeno). Historička je scena u saboru vjerno prikazana pa čini pendant slici slavlja pred saborom (koja je bila reproducirana u lanjskoj „Omladini“). Sam joj je umjetnik dao ime „Prijelom“. Njegovim ranijim kompozicijama: Bogoštovlje, Dodole, Slavlje hrvatske kazališne umjetnosti pristupa ovim djelom još jedna impozantna jedinica i svojom važnošću, izvedbom i veličinom (preko 5 i po metara dužine).

KAZALIŠTE I GLAZBA.

Jubilarni mjesec u kr. zem. kazalištu u Zagrebu. Zagrebačko je narodno kazalište namijenilo minuli mjesec listopad proslavi pedesete godišnjice, što ima svoju samostalu operu, i dvadeset i pete godišnjice, što svoju blagotvornu kulturnu i narodnu misiju provodi i svoje ciljeve ostvaruje u novoj zgradi na sadašnjem Wilsonovu trgu. Čitav je niz i dramatskih i opernih prikazivanja bio namijenjen veličanju ove dvostruke obljetnice zagrebačke Talije, a napose su uz domaće umjetnike i publiku dale svoj srdačni prinos proslavama glumačke družine pozorišta u Beogradu i u Ljubljani.

Dne 1. listopada su navijestili hrvatski barjaci, koji su lepršali bez prekida cio mjesec na kazališnoj zgradi, početak proslave, a na veče je dne 2. t. mj. izvedena u novoj opremi, podjeli uloga i režiji Zajčeva miljenica opera »Nikola Šubić Zrinski«. Odlična je publika do posljednjega mjesta napunila čitavo kazalište, kojemu je puna rasvjeta davala svečano lice. Nije bilo o toj zgodi ni velikoga nabacivanja riječima i frazama, ni bučne reklame ni blještava sjaja, ali je ipak svatko nazočan osjetio svu ozbiljnost i veličinu momenta, u kom se narod sjeća s pijetetom prvih podviga, koji su pred 50 godina učinjeni za probudjenje njegove opere i pred 25 godina za obnovu i snažniji zamah u pozorišnoj umjetnosti — prijelazom u novu zgradu. Uz zvukove svih triju narodnih himna, odigranih uoči izvedbe, prostrujao je duhovima nazočnih, i općinstva i samih izvodjača, dubok, tih ponos našavši se pred djelom, koje se punih pedeset godina lagano i mučno gradilo. Mnogi su od njih svojim trudom prinijeli u duljem ili kraćem vremenu svoj kamen solidnoj zgradi naše pozorišne umjetnosti, operne napose.

Izvedba, koja je slijedila, upravo je iznenadila slušaoce i svojom inscenacijom, rasvjetom, razdiobom uloga i gotovo svakom sitnicom savjesno proučenom, i stara je, već gotovo profanirana opera izašla pred nas pomladjena i privukla nas još većma k sebi. Posve obnovljena, slikovitija inscenacija režisera dr. B. Gavelle treba da se naročito istakne, a tako i srećna razdioba uloga medju prvake zagrebačke opere. Zrinskoga je vanrednom spremom kreirao g. Primožić, za tu ulogu i pjevački i glumački i svojom pojavom kao stvoren. Ostale su glavne uloge imali: Sulejman — g. Križaj, Jelena — gdja. Polak, Sofija — gdja. Šugh-Štefanac. Iza ove odlične, gotovo bez zamjerke izvedene opere (tek zborovi nisu svuda ritmički potpuno izvršili svoju zadaću), kojom su jubilarna prikazivanja započeta, ostavila je publika pozorište s jasnom sviješću o tom, koliki je korak naprijed učinjen u vrijeme od 50 godina od prvih izvedaba u »starom teatru« u gornjem gradu.

Iza ove uvodne izvedbe nizale su se u kraćim razmacima i ostale, namijenjene proslavi. Od domaćih noviteta tu su: Zidanje Skadra, drama Mirka Korolije i glazbena vizija More kompozitora Frana Lhotke prema osnovi M. Nehajeva u stihovima V. Nazora. »Zidanje Skadra« drama u zvučnim, jedrim stihovima, punima novih, gdješto još nigdje nečutih i neobičnih zvukova našega jezika, što sve veoma prijatno djeluje, dok se ne počne tu i tamo ponavljati, mogla je da s pozornice djeluje i zagrije za svoju sadržinu, za osobit način interpretiranja nar. pjesme, za svoju simboliku i misli najvećma onoga, tko ju je već prije pročitao. U njoj su misli u stihovima upravo nakrcane, pa piscu nije dovoljno uspjelo, da na njih ili bar na one važnije dovoljno pažnje slušaočeve privuče ni svojim zvučnim riječima, ni ritmikom stihova ni smjelim poredbama, jer ga svim time upravo zatrpa s pozornice. Inscenacija i kostimi ove izvedbe, izradjeni i udešeni prema zamislima slikara Tomislava Krizmana nose lijepu i dovoljno harmoničnu crtu, no probijaju svuda i osobine njegova vlastitoga donekle izgradjenoga stila. Bogata je inscenacija naročito u II. činu, s mnogo duboke modre boje svodova i lukova, pa dovodi gledaoca u osobit ugodjaj, pojačan sad tamnim i zagonetnim a sad jasnijim simbolima pjesnikovim. Izvedba je bila gdješto upravo besprijekorna, no tu i tamo su se ipak rvali prikazivači (Gojkovica — gdja. Markovac, Vukašin — g. Rašković, Uglješa — g. Papić, Gojko — g. Pavić) s bujicom autorovih stihova, a njegove zamisli opet s režijom, od koje traži vrlo mnogo.

Kao operni domaći novitet prikazano je »More«, kojoj je muzičkoj viziji osnovu, okosnicu izradio književnik M. Nehajev, života toj okosnici dao V. Nazor svojim punim, jedrim, svakom ugodjaju priljubljenih stihova a muzički je izradio F. Lhotka. Patriotska pozadina njezina

*

— vizija dolaska Hrvata k moru, koji se već dižu na svoje vodje, jer ih zavedoše, a iz teške ih situacije izvode novi vodj sestrica Vuga i znak Perunov: na Jug!, gdje ugledaju doista beskrajno more i njegovim se divotama zanesu i smire — očitovala se i prikazbom djela upravo o danu 29. oktobra o. g. Ta je patriotska pozadina i učinila, te je djelo dosta simpatično primljeno, premda se u njemu opaža odredjena pocijepanost i nejedinstvenost na strani muzičkoj, a osim toga se kompozitor, povodeći se za libretistima, našao sputan u razvijanju svojih dramatskih muzičkih sredstava, jer je dramatskih efekata u djelu razmjerno malo. Auktori više dolaze u lirskim partijama do medjusobne harmonije. I režija i orkestar i pjevači, naročito u impozantnim zborovima riješiše svoje dosta teške zadatke vrlo povoljno.

Medju ove se novitete i prikazivanja odličnijih drugih djela upletoše i dva gostovanja bratskih pozorišta beogradskoga i ljubljanskoga, kojima uzveličaše svečanosti zagrebačke. Glumci prvoga dadoše klasičnu izvedbu u nas gotovo nepoznate komedije Jovana St. Popovića »Laža i paralaža«, djela kao napisana za goste, medju kojima se svojom individualnošću gdjekoji lijepo ističu, no gdjekoji tim i kvare tu i tamo skupnu igru i sklad cijeloga ensemblea. Osim toga odigraše i komediju P. Petrovića »Pljusak«, dok nam je ljubljansko deželno gledališče prikazalo dramu Ivana Cankara »Pohujšanje (= svetogrdje) v dolini šentflorijanski«, djelo s izrazitom tendencijom, uperenom protiv lažnoga bogomoljstva, s mnogo ijetke satire i jedno od uspjelijih djela Cankarovih na području drame. Lijepa i uskladjena igra i režija gostiju zanijela je zagrebačko općinstvo, koje je i ljubljanske i beogradske goste jednako srdačno aklamiralo zahvaljujući im za ovako odlično učestvovanje pri njihovoj jubilarnoj kulturnoj slavi, koja je na koncu mjeseca završena. —i.

NAUKA I TEHNIKA.

Želva usminjača u Jadranu. Kad govorimo o kornjačama, pomišljamo iznajprije na najobičnije naše manje oblike: kopnenu čančaru grčku i slatkovodnu kornjaču evropsku ili njihove srodne južne vrste. Ove kao i većina kornjača uopće imadu tvrd oklop od donjih koštanih ploča, a povrh toga je gornji sloj rožnate kornjačevine. Manji broj kornjača imade na hrptu umjesto kornjačevine mekanu kožu, pa tako i naša želva usminjača. Ovo je izmedju živih oblika najveća kornjača, a drži se široke pučine morske i pokazuje u gradji tijela neka druga svojstva, kojima se razlikuje od svih ostalih kornjača. Kod želve se usminjače pojaviše u gornjem oklopu koštane pločice mozaički smještene. Da se ta promjena kod ove želve zbila, uzrok je kornjačin način života daleko od obale, te porijetla usminjače od predja sa promijenjenim karakterima u povodu drugog načina života, kako nam nauka razjašnjuje. Prema načinu života u naručaju mekanih talasa sinjeg mora premetnuše se udovi u snažne plitve izgubivši pandže, a prsti svaku gibljivost.

Želva je usminjača u mladosti svjetlije boje, smedjasta ili žućkasta, a debela je koža, što prekriva oklop, kvrgava. Kod odraslih je gornji oklop posve crn i gladak. Duž hrptena oklopa teče 7 nazubljenih grebena, pa ga dijele u šest žljebova, te s toga ovu vrstu možemo zvati i kornjača žljebasta. Rožnate i oštre čeljusti nemaju zubi, ali su gore sprijeda izrasle u dva krepka šiljka, izmedju kojih se hvata jednaki šiljak donje čeljusti.

Takovu eto vrst morske kornjače donosi i naša slika, a ulovljena bijaše u hrvatskom primorju kod Kraljevice, mjeseca rujna ove godine, i živa dopremljena u Zagreb. Tu je poginula iza nekoliko dana, a mora da je bila vrlo stara. Dužina joj je tijela iznosila 1·75 m i širina 96 cm, a težinu raču-

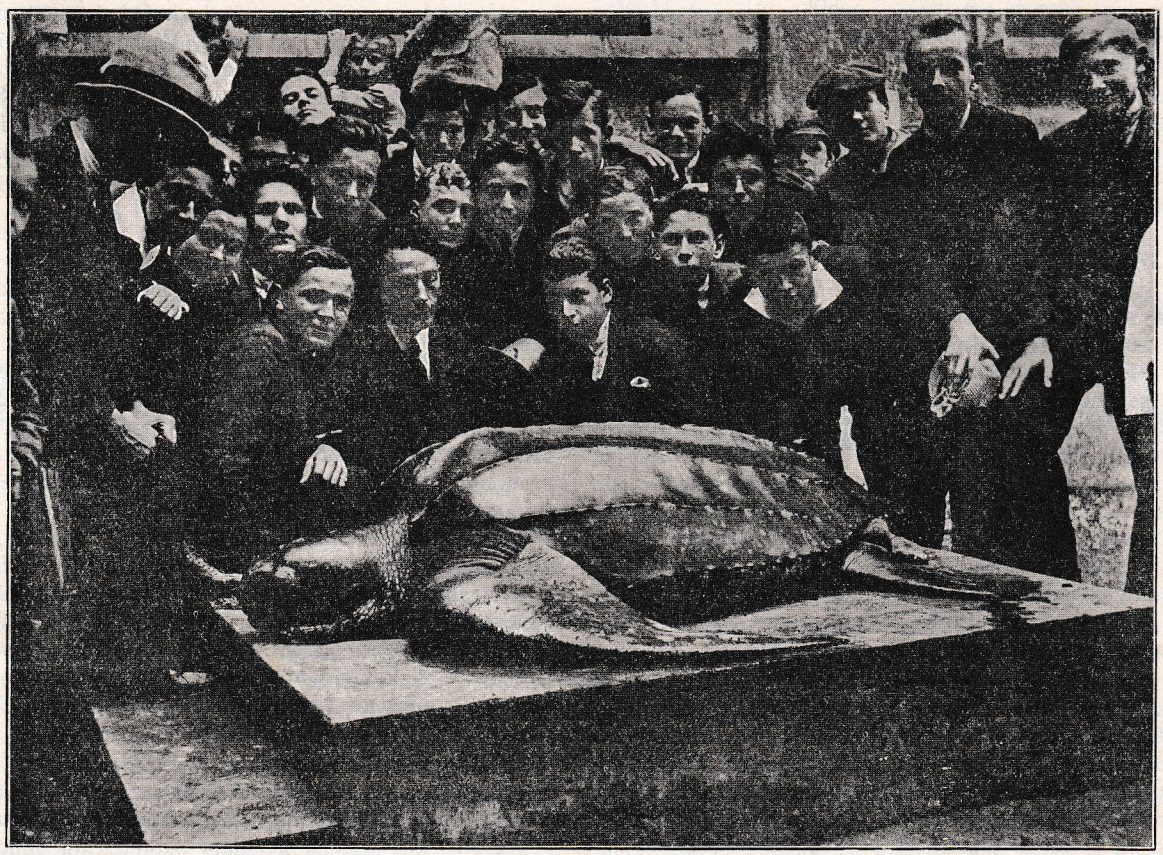

Želva usminjača u nar. muzeju u Zagrebu.

naju na 250 kg. Za naš Jadran je želva usminjača velika rijetkost. Drugi je to poznati slučaj, što je ovakav oblik morske kornjače zabludio iz toplih mora sve do naših hladnih obala. Prvi je put ulovljen mužjak želve usminjače 1894. kod Kotora, i taj se isti primjerak čuva danas u dubrovačkom muzeju, a ovaj drugi i to ženka, ostat će prepariran u našem zagrebačkom zoološkom muzeju.

O životu želve usminjače puno ne znamo, budući da se čovječjem oku i opažanju izmiče veslajući dubokim morem, a zaključuju po nekim znacima, da ta vrsta biva sve rjedja, da izumire. Morske kornjače, obično u društvu po više ženka, jedino traže u svrhu leženja jajâ pjeskovite obale nesmetanih područja, a onda se opet vraćaju u more. O njenoj se titanskoj snazi pripovijeda (Brehmov »Tierleben«), kako na jednoj obali opaziše ribari ženku tê kornjače, koju htjedoše odvući, ali ona šestero njih silom dovuče do obale i bila bi ih odvukla sa sobom u more, da nijesu drugi ribari pritekli u pomoć i grdosiju privezali; trebalo je 12 ljudi, da taj teški plijen odnesu od obale. Navodi se, da joj meso ne valja za jelo.

U naš Jadran znade češće od želve usminjače zalutati do 1 m velika ž e l v a g o l e m a, koja ždere morsko bilje i još jedna morska vrsta: ž e l v a g l a v u š a, najčešće. Na Galapagos-otočju i Maskarenima živu takodjer velike, ali kopnene kornjače, a svih poznatih oblikâ na Zemlji imade preko 230; najviše ih živi na jugu žarke Afrike i na Madagaskaru.

I ako kornjače imadu tvrd oklop oko tijela, ipak imadu mnogo progonilaca medju grabežljivim mačkama, pticama, morskim psima i krokodilima, a osobito lako stradaju, dok su još mlade. dr. Bć.

SOKOLSTVO.

VII. svesokolski slet u Pragu obdržavao se je ove godine o Petrovu i Pavlovu u Pragu. Bio je to veličanstven sastanak, na kojem se okupilo do sto hiljada Sokolova, Sokolica i sokolskog naraštaja. Kano gosti došli su i francuski te švedski gimnaste, osim toga i Belgijci, Rumuni, Grci a napose mnogo čeških Sokolova i zemljaka iz sjeverne Amerike. Od Slavena došli su Malorusi, lužički Srbi i preko 300 jugoslavenskih Sokolova i Sokolica, koji su bili napose vanredno simpatično primljeni. Ostali Slaveni poradi političkih prilika nisu mogli ovaj put učestvovati. Prije samog sleta bile su priredjene svake nedjelje četiri velike javne vježbe sokolskih učenika i učenica ili tako zvanog sokolskog naraštaja, a napose još javne vježbe učenika i učenica praških srednjih škola. Za prijašnje austrijske vlade nije se na tako što moglo ni pomišljati, da bi srednjoškolci nastupili u kakovim sokolskim sletskim svečanostima. Dne 6. jula nastupiše sve praške škole na sletištu na Letni, te faktično otvoriše prve sletske svečanosti uz nazočnost od 60.000 gledalaca. Nazočan je bio pače i sam predsjednik češkoslovačke republike Masaryk sa zastupnicima vlade, ministrima i odličnim delegacijama različnih kulturnih institucija. Najprije nastupiše 2000 učenika i isto toliko učenica pučkih škola, iza toga jednako toliko učenika i učenica gradjanskih škola, te oko 4000 učenika i učenica srednjih škola. Na programu su bile proste vježbe sa glazbenom pratnjom, pa različne skupine raznolikih vježba s čunjevima, štapovima, obručima, zastavicama, vijencima i maramicama. Djeca su i djevojčice prikazivale različne igre i ritmičke plesove s pjevanjem, te je bilo pravo veselje gledati veselu mladež sa svojim učiteljima, kako su svi nastojali, da vježbe što bolje uspiju. Djaštvo je bilo jednako odjeveno, bijele košulje i sive hlačice, dok je iduće nedjelje sokolski podmladak nastupio s crvenim košuljicama. Sokolski je podmladak ona omladina, koja vježba direktno u sokolskim društvima pod sokolskom upravom, te je takav nastupio tri puta. Po dvije nedjelje je nastupio samo iz Praga i najbliže okolice, a jedne nedjelje iz čitave zemlje. Taj je dan bio pravi omladinski sokolski slet, a na sletište dodje oko 100.000 gledalaca. Tu je bio opet predsjednik republike i mnogi gosti, a medju njima i prvi gosti iz Jugoslavije. Ovaj slet naraštaja vodili su već sokolski pr-

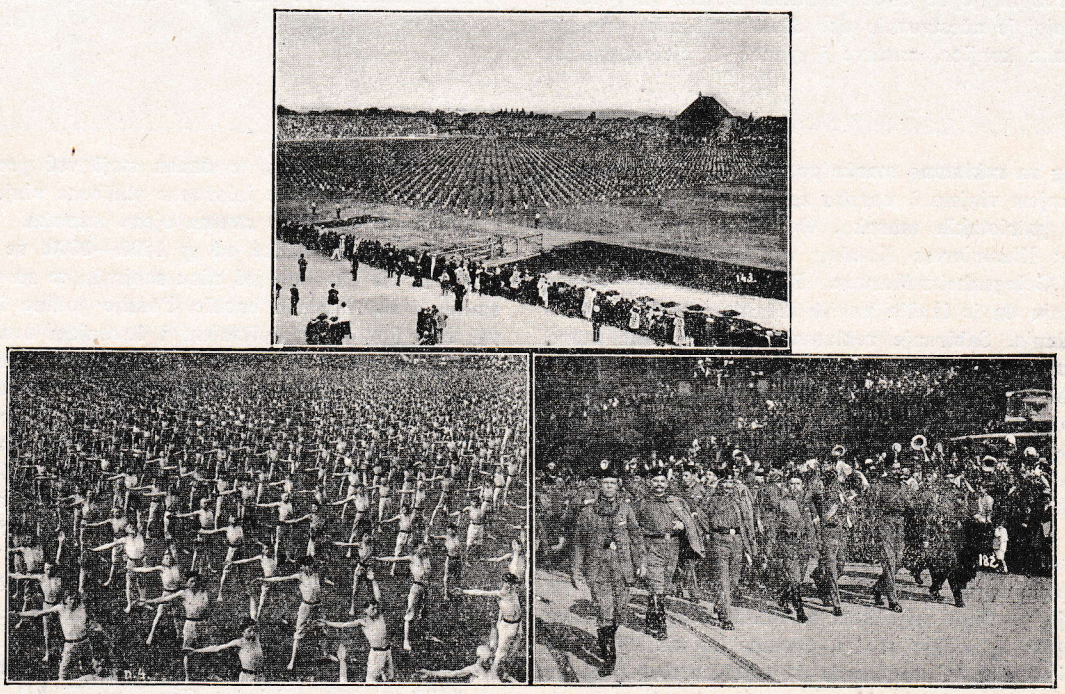

Sa VII. svesokolskog sleta u Pragu. — 1. Opći pogled na proste vježbe podmlatka. — 2. Pogled izbliza. — 3. Srdačan doček jugoslavenskih Sokolova (pred narodnim muzejem).

vaci: starješina češkoslovačke obce sokolske dr. Jos. Šajner i načelnik dr. Jindra Vaniček, stari sokolski borci, koji su već vodili nekoliko sletova.

Program je bio uvijek približno jednak, te se je u različnim točkama pokušalo prikazati cijelo bogatstvo češkog sokolskog gimnastičkog sistema. Na koncu javne vježbe izvodila se veličanstvena sletska scena ili izgradnja kipa Slobode, pri čemu je sudjelovalo do 6000 Sokolova i u narodnim nošnjama, a prikazano je bilo Narodno oslobodjenje, kod kojega je i Sokolstvo imalo veliku ulogu.

Taj je dan ujutro priredjena i velika povorka sokolskoga naraštaja, koja je započela sa sletišta, te krenula najljepšim ulicama grada, a svršila se opet na sletištu. Sokolski je naraštaj uopće u te dane živio cijelo vrijeme na sletištu kano na kakovu majalisu, a mnogi su tamo i prenoćili u posebnim sletskim šatorima.

Glavni sletski dani bili su dne 27.—29. jula, kad su se izvodile velike javne vježbe, kojom je prilikom uvijek nastupalo 10.000 Sokolova i Sokolica, a od stranih francuski te švedski gimnaste. Uspjeh je tih javnih vježba bio neopisiv, jednako kao i natjecanja u višim i nižim odjelima Sokolova i Sokolica. Na Petrovo i Pavlovo prošlo je cijelo sokolstvo s gostima kroz najljepše ulice »matičke Prahe« u golemoj povorci, u kojoj je učestvovalo oko 50.000 učesnika, mnogobrojna sokolska konjica, zastave i glazbe, a cjelokupno se sokolstvo sakupilo na znamenitom Staromjestskom trgu, gdje je bilo pozdravljeno od načelnika grada Praga. Tom su zgodom priredjene i različne druge svečanosti u Pragu. Na Vltavi je bila sjajna iluminacija, regata i prikazan pomorski boj, u kazalištima su održane svečane narodne predstave, priredjene su različne sokolske akademije, narodni koncerti, otvorena je sokolska izložba, položen temeljni kamen za spomenik junaku Žiški i t. d. Na jednoj je javnoj vježbi nastupila i češka narodna vojska, a prikazana je napose i jedna scena iz husitskih ratova. Mi smo jugoslavenski Sokolovi proslavili naročito na svečan način Vidovdan, pribivajući spomen-službi u ruskoj crkvi. Na Žofinskom je otoku priredjena bila u velikoj dvorani posebna akademija, na kojoj su se vježbale Hoffmanove i Vidmarove vježbe oslobodjenja, a na večer se izvodio u velikoj Smetaninoj dvorani u Gradskom domu veliki jugoslavenski koncerat, pri kojem su učestvovali udruženi praški tamburaški zborovi i umjetnici iz Zagreba i Beograda.

Pobratimstvo se izmedju Jugoslavena i Čehoslovaka konačno manifestiralo i na taj način, što je tom prilikom stvoren i Jugoslavensko-čehoslovački sokolski savez, koji će se bez sumnje, čim se promijeni politička situacija u Evropi, proširiti, kako je to bilo i prije rata, u Sveslavenski sokolski savez.

Dr. Fr. Bučar.

AMATERSTVO.

Katalog za reklamne marke potreban je onima, koji se bave sakupljanjem vinjeta i maraka za reklame, izložbe i dobrotvornih i patriotskih maraka. Omladinskim sabiračima preporučamo: Illustriertes Katalog von offiziellen Ausstellungs- und Gelegenheits-Marken. Berlin, Globus Verlag 1914. U slučaju da je izašlo novije izdanje, neka se naruči najnovije izdanje. Sabiranje reklamnih maraka nije staro, te se prvi katalog spominje god. 1898. Najprije se počelo s ovakovim sabiranjem u Francuskoj, Austro-Ugarskoj i Italiji, a pomalo se proširilo i u Njemačku i po cijeloj Evropi. Kako se ova vrsta maraka nije prije sabirala, postala su sad neka ranija izdanja vrlo rijetkima, što se poglavito tiče službenih izložbenih izdanja, od kojih su nekoja velike rijetkosti, te se u katalozima bilježe, kano i poštanske marke sa R. t. j. raritet. Ove vinjete ne mijenjaju se više komad po komad, kao što u stara vremena i poštanske marke, već imadu i svoju posebnu vrijednost prema katalogu. Službene izložbene marke spremaju se i u poštanskim muzejima, jednako kao i marke. Pače imade i posebnih časopisa za izložbene i reklamne vinjete. U spomenutom katalogu imade i slika najvećih rijetkosti, koje su ujedno u tekstu označene sa RR., RRR. i RRRR. Neke reklamne marke su to rjedje, jer nisu izdane u velikoj nakladi, već tekar u nakladi od nekoliko hiljada.

Na pr. Saska od 3 pfeniga crvena izdana je god. 1850. u nakladi od 500.000, te danas stoji već preko tri hiljade njem. maraka. Rijetke izložbene službene vinjete stoje danas takodjer već nekoliko stotina njem. maraka.

Reklamne marke od g. 1890.—1900. se danas najviše traže, jer se do onda još nisu sabirale, te su se obično s pismima i tiskanicama bacale. Poslije godine 1900. počelo se već općenito sa sakupljanjem i čuvanjem ovakovih maraka, te su prema tome sve mnogo običnije i jeftinije. I kod ovakovih maraka imade već falsifikata, osobito od rjedjih vrsta, jednako kano i novotisaka (Neudruck). U prvo vrijeme do g. 1900. bilo je i posebnih albuma za reklamne marke, no kad se je broj ovih silno pomnožao, nije bilo više moguće takove albume izdavati. Prema tome mora sada svaki sabirač ovakovih maraka sam svoj album udesiti. Ili će ga udesiti alfabetno ili po različnim skupinama. Tako ćemo napose stvoriti hrvatske, srpske, slovenačke, češke, i ostale slavenske rekl. marke; onda napose patriotske, izložbene, dobrotvorne, ratne, sokolske i sportske, pejsaže i različne druge vrste. Spominje se jedan takav album u Münchenu od 20.000 različitih vinjeta, a i jedan član Hrv. Filatel. Društva imade zbirku od preko 12.000 reklamnih maraka. Broj ovakovih sabirača je medjutim razmjerno vrlo malen prema broju sabirača biljega, a još manji prema sabiračima poštanskih maraka.

Dr. B.

NOVE KNJIGE.

Mirko Korolija: Zidanje Skadra. Dramski poem u 3 čina s epilogom. Zagreb. Izdanje knjižare Z. i V. Vasića. 1920. Hrvatsko je kazalište proslavilo dvadeset i petu godišnjicu svoga rada u novoj kazališnoj zgradi predstavom Korolijina Zidanja Skadra. Isti je dan knjižara Vasić izdala štampom na svijet tu jubilarnu dramu u ukusnoj opremi i lijepoj štampi. Pisalo se i o knjizi i o predstavi i dobro i zlo, kako to već biva. Najpovoljniju je ocjenu, koliko mi je poznato, donio g. Milan Begović u dvadesetom broju Doma i Svijeta.

Pjesnik je naročito odabrao motiv iz naše narodne pjesme o zidanju Skadra, jer mu se činilo, da je u braći Mrnjavčevićima, Vukašinu, Uglješi i Gojku našao simbol jedinstva troimenog naroda Srba, Hrvata i Slovenaca. On svoje djelo posvećuje Majci Srbiji i svršava posvetu riječima: »U ime strašnog krsta Gojka, Vukašina i Uglješe. Amin«. — Što to znači, nijesam shvatio, ali to napokon još i nije samo djelo.

G. Korolija svoje djelo zove »dramski poem«. Već je jedan od recenzenata prigovorio natpisima te vrste, pa bih ja morao samo isto reći, što se već reklo. Zašto naši pisci izbjegavaju svoje djelo okrstiti pravim imenima? Ili zašto pišu ovakove kombinacije, ovakove, da tako kažem, književne hermafrodite? Gospodin je Korolija pjesnik, i o tom nema sumnje. Sada je pitanje, da li je pjesnički talenat, okretnost, vještina, i kakogod hoćete, dosta, da se pišu i va-

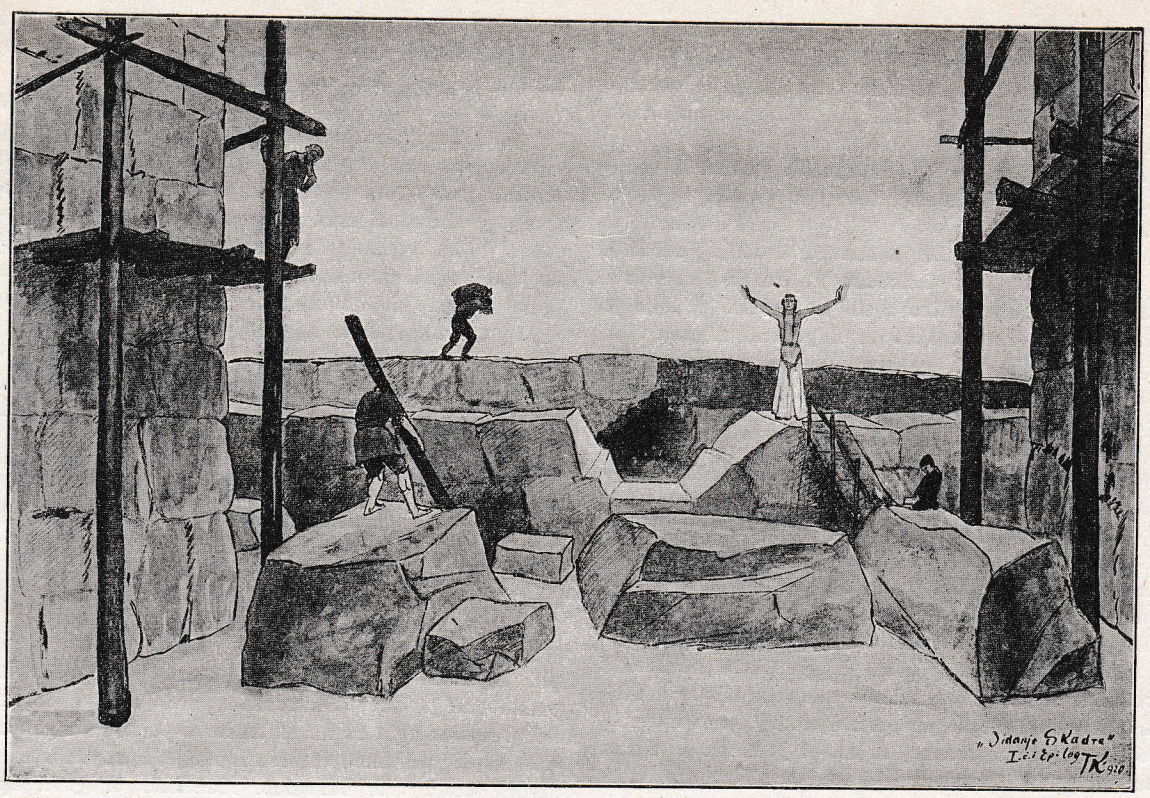

Inscenacija I. čina «Zidanja Skadra» (nacrt slikara T. Krizmana). Na pozornici Gojkovica.

ljane drame — drame, koje se tako mogu zbilja nazvati i koje imaju sva bitna obilježja te književne vrste. — Ako je gospodin Korolija bio svijestan, da je napisao takovo djelo, zašto ga nije i tako nazvao. To nije tek formalnost, jer je drugo drama, a drugo dramski poem. Drama je pisana za pozornicu, ona se i prikazuje i djeluje, a dramski se poem čita. Na pozornici ne djeluje, što je pokazalo i djelo g. Korolije. Tu nije pomogla ni simbolika, ni »strašni krst Gojka, Vukašina i Uglješe«, ni jubilarna proslava, jer ta drama ima odviše »poema« u sebi, jer je više poem nego drama. Time još ne mislim reći, da djelo g. Korolije ne zaslužuje pažnje i da nije dotjerano. Posve obrnuto. Meni se čini, da prikazivanje toga djela i pjesniku i pjesmi samo škodi, jer se tim prikazivanjem njegova cijena obaljuje baš zato, jer je to više pjesma nego drama, i jer ovakove kombinacije izilaze na pozornici obično zlo. Da auktor djela Korolija nije dao, da njegovo djelo »nervozne i zanosne ruke gosp. Raića pretvore iz mrtvog rukopisa u živo slovo, uvjeren sam, da o njemu ne bi napisao nitko nepovoljne ocjene, jer zato ne bi bilo razloga. — Medjutim to gosp. piscu ne mora škoditi. I Preradović je napisao jednu lošu dramu, pa je zato ipak postao i ostao velikim pjesnikom.

Gojkovica gradi kulu. Što majstori obdan sagrade, to se noću poruši. Ruši sila, kako misle argati. Šest se već godina pri tome poslu radi, a temelj se kuli još nije postavio. — Argati se već i bune radi jalova posla i beskorisna trudjenja, ali ih Gojkovica uvijek nekako očarava i tjera na zidanje. — Neimar Rade zna, da gradnju ne ruši vila, već Uglješa ili Vukašin, jer oba ljube lijepu Gojkovicu, koja se ne može odlučiti, kojemu od tri brata da pokloni ljubav. Ona je kamen smutnje medju njima. — U drugom činu odluči Gojkovica neki megdan, neko natjecanje medju bračom, a onaj, koji bude pobjednik, tome će ona pripasti, i bedemi se gradnji ne će više rušiti. — Taj je megdan propast Gojkovičina, kako se vidi u trećemu činu, jer je braća nijesu razumjela. Ona vidi, da se mora sama žrtvovati, da spasi svoje djelo, da svoju gradnju privede kraju, i odluči, da se dade zazidati kuli u bedeme, što i čini u epilogu. — Jednom je braću vidjela složnu, kad su htjeli njenu smrt, a to joj je dosta, da umre. Ona vidi, da će svojom smrti spasti svoje djelo, pa se žrtvuje.

Kako je pisac g. Korolija svoje djelo izdao štampom i iznio na pozornicu, treba o njemu govoriti s dva gledišta. Kao pjesma — dakle kao poem — djelo je ovo bez sumnje uspjelo. Nanizani su ovdje lijepi stihovi puni pjesničkoga poleta kao biserje. Gradja je crpena iz narodne pjesme, pjesnik je umio sačuvati dikciju i duh narodni, pa se pjesma lijepo i slatko čita. Pojedine partije odaju lirskoga pjesnika svoje vrste i gotovo se zaboravlja, da je ta pjesma d r a m s k i poem. Pjesnik nam je ovdje biranim riječima prikazao strasnu ljubav troje braće prema mladoj i lijepoj Gojkovici, koja pogiba zato, jer nije na čistu, kojemu da se od njih prikloni.

Kao drama djelo je slabije uspjelo. U duga tri čina i u epilogu nema dovoljno radnje ni dramske živosti. Partije su odviše lirske, junaci i lica blijeda, neodredjena i za dramu premalo kristalizirana. Radnju potiče Gojkovica, pa bi ona i trebala da bude glavnim junakom drame. Medjutim ona sama ne radi, ona je samo podstrekač radnje, animus movens, neki demon, koji mrsi i koji sam nije sa sobom na čistu, što hoće, tako, da joj neimar Rade u drugom činu mora tumačiti smisao njezine odluke, i zato ona njega zove svojim usudom. Da li je njezina propast time dovoljno motivirana, što ona plovi ovako izmedju tri ljubavi troje braće, ili time, da je njezina žrtva potrebna, jer je zahtijeva neka viša sila, nije sigurno. Ovo bi prvo bilo pravilnije, a u drami izgleda, da je ovo drugo glavni motiv. Gojkovica treba da se ukloni, jer to gradnja zahtijeva, a stari neimar Rade, koji je takodje zaljubljen u Gojkovicu, ispunja njene posljednje želje. Sva su lica kao četa leutaša zaljubljena u Gojkovicu, jer ih je ona sve svojom ljepotom opčinila. Jedno je lice, koje upravo smeta, a to je Grabancijaš, koji donosi volju vile — javlja »Slovo«, a mi već znamo, da vila ne razgradjuje temelja, već zavidna braća Vukašin i Uglješa.

Sve u svemu: pjesnik nam je dao jednu veliku pjesmu u duhu narodnom, u lijepom biranom jeziku i s puno pjesničke vrsnoće, ali slabiju dramu. Gosp. je Korolija to i sam opazio, pa je svoje djelo nazvao dramski poem, a kazališna uprava to nije opazila. I zato je dobro, što je djelo u

knjizi izašlo na svijet baš na dan njegova prikazivanja, pa je baš tim izdanjem spasena vrijednost djelu kao pjesmi. Knjižara je Vasić djelo opremila, kako treba, pa preporučamo to djelo na čitanje onima, koji hoće da u lijepim narodnim stihovima i u pjesničkoj dikciji gosp. Korolije nadju odmora i užitaka, kojih ne će imati, ako to djelo pogledaju u kazalištu. A ako su ga već i gledali, neka ga pročitaju, pa će drugačije o njemu suditi. Dr. F. Nikolić.

Janko Leskovar: »Sjene ljubavi«. Poslije odličnih »Propalih dvora« izdala je »Narodna knjižnica« u novom izdanju sada i ovo drugo veliko djelo Leskovarovo, koje je u svoje doba značilo kod nas pravi književni dogadjaj. U toj divnoj pripovijesti i opet se javlja vječna zagonetka života i sreće, tragični sukobi ljubavi, bolna rezignacija zbog prošlosti, zbog »sjena (nekadašnje) ljubavi«. Marcel Bušinski ostavlja svoju čistu Ljerku, učiteljicu, jer se iznenada pojavila njegova prijašnja ljubav, bujna Helena. Taj čisto naš, slavenski motiv iznesen je vanrednom psihološkom analizom, izvrsnim prikazom sredine i ljudi i takovom ljepotom i osjetljivošću kao da čitaš Turgenjeva! U tom zauzima Leskovar još i danas jedno od prvih mjesta u svoj našoj literaturi. Njegova lica ostavljaju neizbrisiv trag u duši čitaočevoj i mnogi će u njihovim tragedijama naći dijelove svog vlastitog života i duše. U poplavi prevedenih ljubavnih romana dolaze nova izdanja odličnih Leskovarovih djela baš u pravi čas. Toplo preporučujemo. Cijena ukusnoj knjizi K 15.—, elegantno vezanoj K 21.—. Jednaka je cijena i »Propalim dvorima«. Adresa za narudžbe: Narodna knjižnica, Zagreb, Vojnička ul. 13.

Filozofijska biblioteka. Pod ovim je imenom započeto izdavanje trajne serije, koja ima zadatak, da bez odredjenoga roka donosi od različnih pisaca kraće, u prvom redu originalne, ali usto i prevedene filozofske monografije aktualna i širega kulturnog značenja.

Prvi je svezak i uvodna studija »Filozofijske biblioteke« djelce dra. Vladimira Dvornikovića, docenta na zagrebačkoj universi »Wilhelm Wundt i njegovo značenje«. Studija je pisana popularno te daje pokušaj cjelovito zaokružena filozofskog lika Wundtova. Wundt je tu prikazan u jednu ruku kao osnivač moderne naučne psihologije, a u drugu ruku kao filozof najšire sinteze sviju nauka, kao »Aristotel našega doba«. Knjižica se naručuje kod pisca, Zagreb, sveučilište. Cijena joj je 16 K, za učenike srednjih škola posebna snižena cijena od 13 K.

V. Žganec: Hrvatske pučke popijevke iz Medjumurja. Drugi svezak. Upravo je doštampan ovaj svezak, krasan dopunjak prvom, nešto opsežnijem svesku medjum. narodnih popjevaka, izašlom 1916. g., što ih je isti marni auktor po pitomom Medjumurju pokupio. Popijevke su u ovom svesku namijenjene četvoroglasnim dijelom muškim a dijelom mješovitim zborovima. Prema karakteru svake pojedine pjesme i u pogledu muzičkom i u pogledu sadržine teksta auktor je po svom velikom iskustvu, koje je stekao proučavajući do tančina Medjumurce, njihov karakter, ćud, a napose bit njihove pučke popijevke, mogao doista i dati svakoj od njih u ovom svesku nešto njezino, što je odlikuje pred ostalima. Čitavim sveskom provijava ipak jedna osobita, značajna crta: humor, gotovo djetinji i nikad nepresušni humor naših kajkavaca, Medjumuraca napose. Kad samo uščitamo tekst pjesama, kao što su:

Cin, can, cvrgudan,
Maček ide v kovačnico,
Cin, can, cvrgudan i t. d.

ili: Pet je kumi v jedni kleti,
Svaka skorom prez pameti, i t. d.

pa: Zginula (= nestala) je pikuša (= šarena krmača) i ostale mnoge, već nam se kod prvih stihova obrazi i nehotice smješkaju. Kad uz te tekstove pridodje Žgančeva vrsna udezba bogatih medjumurskih napjeva za zbor, s njihovom živom, često vrlo okretnom ritmikom, njegova upravo posebne hvale vrijedna harmonizacija, koja se u ovom svesku odlikuje još većma samoniklošću nego u prvom, pa kad se uz to istakne, kako je i svaki glas (dionica) korektno i lagodno vodjen a uz to glasovni materijal zbora više puta vrlo originalno izrabljen (na pr. početak bassi soli prve pjesme »Zibu, haju« — nekoga medjumurskoga »Ej, uhnem«), onda nam je upravo žao, kad dodjemo do posljednje stranice, što svezak nije još veći. Šteta je, što uza nj nema ni komentara, kako je to imao prvi svezak; taj bi nam mnogu pjesmu zacijelo još većma približio i zagrijao nas za nju. Što ga ovdje nema, bit će jamačno skrivile suvremene teške izdavačke prilike, koje su i cijenu knjige diktirale (stoji 30 K, s poštarinom 31·80 K, a naručuje se kod auktora V. Žganca, Dekanovec z. p. Kraljevec, Medjumurje).

M. G.

ZAGONETKE.

I. Narodne pitalice.

1. Sprijeda šilo, straga vile, ozdo janje, ozgo jare.
2. Jedno vrelo na četvoro se razlijeva.
3. Polje nemjereno, blago nebrojeno, pred njim ide ugar čoban, za njim kasa lasak pasak.
4. Zaklato, odrto, kući ide pjevajući.

II. Zagonetna adresa.

U. Deroš — Viteo

Nin, Dalm.

U ovoj se zagonetnoj adresi odašiljača nalazi i adresat, kome pismo šalje.

III. Pitalica.

P. Arambašin, Stari.

Slavska varoš neka —
pogodite koja!
U njoj tuce rijeka —
kojih, braco moja?

IV. Razbiglava sa zagonetnim natpisom.

P. Arambašin, Stari.

3/6 5/6 6/6 2/6 5/6 1/6 4/6 5/6
5/6 3/6 4/6 5/6 6/6 2/6

Treba najprije riješiti razbiglavu napose, a onda zagonetni natpis u njoj.

Odgonetke i imena odgonetača donijet ćemo u 4. br.

Odgonetke zagonetaka u br. 9.—10. pr. god.:

I. Narodne pitalice: 1. Rukavice. 2. Mlin, voda, brašno. 3. Ovnovi. 4. Igla.

II. Zagonetka u kruni: Ruža, brijest, povjeriti, Cvijanović, Zvonimir, mekinje, Korana, Avari, Balkan, Majster, Župančić, Preradović, matematik, okarina, bara — Živio kralj Petar!

III. Brojčanke: 1. Moj je brat otišao u rat. 2. Tomo nosi omot. 3. srebro, rebro, Ebro.

IV. Zagonetan brzojav: Brzojavka iz Zadra za Sokol Praha. Dovidova na Vidovdan! Na zdar! Zvonimir.

V. Rebus: Osvećeno Kosovo.

VI. Račić: nos, ni, bor — Robinson.

Odgonenuli su:

Dj. D. G., Beograd: I. 1., 4., II., III., IV., V. i VI.; Lamza Božidar, Zagreb: II. i III. 1., 3.; Miškić pl. Jelena, Zagreb: I. 2., 3., II., III. i VI.

PRVA HRVATSKA ŠTEDIONICA

OSNOVANA GODINE 1846.

DIONIČKA GLAVNICA: K 60,000.000·—

U ZAGREBU

PRIČUVE: K 130,000.000·—

PODRUŽNICE: BEOGRAD, BJELOVAR, BROD N.|S., CRIKVENICA, ČAKOVEC, DARUVAR, DELNICE, DJAKOVO, GJURGJEVAC, ILOK, KARLOVAC, KRALJEVICA, KRIŽEVCI, NOVA GRADIŠKA, MITROVICA, OGULIN, OSIJEK, POŽEGA, RIJEKA, SENJ, SISAK, SV. IVAN ZELINA, SUBOTICA, VARAŽDIN, VEL. GORICA, VINKOVCI, VIROVITICA, VUKOVAR, ZEMUN.

ISPOSTAVE: OSIJEK D. GR., SUŠAK, VINICA. MJENJAČNICA: ZAGREB.

PRIMA uloške na knjižice i na tekući račun. Eskomptira mjenice i devize.

IZDAJE čekove i kreditna pisma te obavlja isplate na temelju akreditiva na sva tu- i inozemna mjesta.

PRIMA na inkaso tu- i inozemne mjenice.

PODIJELJUJE hipotekarne zajmove na kuće i na nekretnine.

IZDAJE $4\frac{1}{2}\%$tne založnice i $4\frac{1}{2}\%$-tne komunalne obveznice, koje imadu oprost od poreza, pupilarnu sigurnost i jamčevnu sposobnost.

OBAVLJA burzovne naloge savjesno i kulantno.

KUPUJE I PRODAJE valute i devize.

POSREDUJE kod predoznaka iz Amerike u tuzemstvo.

PORUKE UREDNIŠTVA:

Ivo B...ć: Obje stvari nijesu još dotjerane, a osim toga nisu ni posve prikladne za naš list.

Dj. S. u B.: Prva je radnja zbog živa pripovijedanja prilična, ali nije još sadržajno dotjerana. Drugo dvoje slabo. Stihovi se bore sami sa sobom!

F. V. S. u O.: Kompozicija je i rasporedba pjesme dobra, završetak je dobro izradjen, pruža lijepih stihova (koliko ima u sadržini Vaše originalne tvorbe), ali je u pojedinostima, naročito u dikciji i gradji stihova još previše nedotjerana.

N. J...ć Split: Pjesma je još dosta nedotjerana. Neprirodne elizije i drugi veliki jezični nedostaci veoma nagrdjuju pjesmu.

L. Zarenski: Crtica nije za »Omladinu«, ima mjestimice i previše fraza; klonite se toga! Pjesma odaje početnika, ali nije loša.

Svim odgonetačima valja da poručimo, da odgonetke treba priopćiti potpune, a ako ima kakav crtež, da ga treba na papiru skicirati, a ne samo riječima rješenje opisati, jer se tada ne zna sigurno, je li valjano ili nije.

Svi dužnici, koji su zaostali lane s pretplatama, umoljavaju se, da ove godine potpuno namire svoj dug i pošalju zaostatak blagajniku dru. **Ferdi Nikoliću,** Zagreb, Medulićeva ul. 33, jer samo do revna plaćanja pretplate stoji izlaženje «Omladine». — Tko duga ne namiri, obustavit će mu se odašiljanje lista.

Knjižara Z. i V. VASIĆA u Zagrebu

preuzela je slijedeća izdanja

KNJIŽEVNOG JUGA:

ALMANAH KNJIŽEVNOG JUGA (sa pregledom srpske i hrvatske savremene književnosti)	K 8·—
Andrić Ivo: EX PONTO	K 24·—
Bukovac Vlaho: MOJ ŽIVOT	K 20·—
Šantić Aleksa: PESME K 24·— u povezu	K 40·—
Donadini U.: KAMENA S RAMENA	K 6·—
Mašić Branko: LUTANJE	K 10·—
Mašić Branko: RATNE SLIKE I UTISCI (1912-1913 GODINE)	K 12·—
Vojnović Ivo: IMPERATRIX	K 24·—
Janković Milica: PRE SREĆE K 20.— u povezu	K 30·—
KNJIŽEVNI JUG godište I—IV	K 600·—
„ II	K 100·—
„ III	K 100·—
„ IV	K 120·—

Porudžbine treba slati neposredno:

Knjižari Z. i V. VASIĆA, Zagreb.

GRADSKA ŠTEDIONICA

općine slob. i kralj. glavnoga grada Zagreba

Petrinjska ulica br. 5. - ZAGREB - ugao Sudničke ul.

Stanje uložaka 1. ožujka 1919.

K 40,000.000·—

Ukamaćuje uloške

sa 3% netto

Za uloške jamči grad

ZAGREB.

Izlazi 14. X. na dan proslave 25.godišnjice nove zgrade Narodnog kazališta u Zagrebu

ZIDANJE SKADRA

dramski poem u 3 čina s epilogom od Mirka Korolije. — Naslovnu stranu crtao Tomislav Krizman. — Cijena Kruna 30·—

Izdanje

Knjižare Z. i V. VASIĆA, Zagreb